

דוח פעילות שנתי יוני 2008-מאי 2009

תוכן עניינים

2	על האגודה
3	דבר מנכ"ל האגודה
4	הזכות לשוויון
6	אין נאמנות שווה בלי אזרחות שווה: שוויון לערבים אזרחי ישראל
8	תושבי הכפרים הבלתי מוכרים
10	הזכות לבריאות.....
11	זכויות אדם בתהליכי הפרטה.....
12	הזכות לדיוור נאות.....
14	זכויות עובדים ומובטלים
16	זכויות בהליך הפלילי
18	חופש הביטוי
20	חופש המידע
21	הזכות לפרטיות
23	אזרחות, תושבות וזכויות מהגרים ופליטים
25	העיר שחברע לה יחדיו: זכויות תושבי ירושלים המזרחית
27	זכויות האדם בשטחים הכבושים
30	הציבור מוזמן: חינוך לזכויות האדם וקשר עם הציבור.....
35	תרומות ומענקים
36	הישגי האגודה
38	האגודה לזכויות האזרח – הנהלה, צוות ומתנדבים

על האגודה

לסייע לאדם, לתקן את העולם. בכל מדינה, בכל עת, יש הכרח ביוזמות אזרחיות, משוחררות מזיקה לשלטון, לשם שמירה בלתי מתפשרת על זכויות האדם. בישראל מקבל צורך זה משנה תוקף, שכן בהיעדר חוקה כתובה אינטרסים כלכליים ושיקולי בטחון דוחקים לא פעם את זכויות האדם. כך, פרטים וקבוצות בחברה בישראל אינם זוכים לשוויון זכויות מלא וסובלים מאפליה ממוסדת, עקבית ומתמשכת. זאת, על אף היות זכויות האדם התשתית למשטר דמוקרטי מהותי והמפתח למימוש החופש, הכבוד והשוויון לו ראויים כולנו.

מזה למעלה משלושים וחמש שנה פועלת **האגודה לזכויות האזרח בישראל** (ע"ר) להגנה על זכויות האדם ולקידומו, בכל מקום שבו הפגיעה בזכויות נעשית על ידי רשויות ישראליות או מטעמן. למטרה זו, אנו מובילים פעילות משפטית, חינוכית וציבורית ענפה: עתירות לבתי המשפט, קו חם לפניות הציבור, סדנאות חינוכיות, קידום חקיקה ומדיניות, קמפיינים תקשורתיים ואינטרנטיים ועוד. עצמאותנו ואי-תלותנו מבוססים גם במדיניותנו ארוכת השנים שלא לבקש, ולא לקבל, מימון ממקורות מפלגתיים או ממשלתיים בישראל; אדרבא – פעילויותינו מתאפשרות בזכות תרומות מחברים, תומכים, מתנדבים וקרנות.

בזכות הישגינו המשפטיים, הציבוריים והחינוכיים אנו מופרים כארגון זכויות האדם הגדול, הוותיק והמוביל בישראל. אנו גם היחידים העוסקים בכל קשת זכויות האדם: משמירה על חופש הביטוי ועד מימוש הזכות לבריאות, מהגנה על זכויות האדם בשטחים הכבושים ועד לחופש הפולחן, ממאבק לשוויון אזרחי מלא ועד להגנה על הפרטיות שלנו באינטרנט. כל זאת, על מנת לחולל את השינויים המערכתיים והחברתיים הנדרשים, וכדי שנוכל לדבר, לחשוב ולחיות במציאות שמכבדת זכויות אדם, ששומרת על הזכויות שלנו, שמגנה עלינו.

דבר מנכ"ל האגודה

חברות וחברים יקרים,

מזה כשנה אני מכהן כמנכ"ל האגודה, תפקיד בו אני רואה אתגר עצום, אחריות גדולה ושליחות. האגודה לזכויות האזרח בישראל היא נכס נדיר שטופח על-ידי מאות פעילים לאורך עשרות שנים, וזו זכות גדולה להיות חלק מארגון עם הנהלה מתנדבת וצוות עובדים כה מחויבים, מקצועיים וערכיים. לאגודה, ארגון זכויות האדם הוותיק והגדול בישראל, מעמד ואחריות יוצאי דופן בעולם זכויות האדם. ייחוד זה הופך מורכב ומשמעותי עוד יותר היום, בהינתן האתגרים יוצאי הדופן שהמציאות בישראל מזמנת עתה בפני אלה העושים כאן ועכשיו למען זכויות האדם.

מנכ"ל האגודה, חגי אלעד, בהפגנה נגד "ההחזרה החמה" של פליטים ומבקשי מקלט. צילום: מירה קרצר

אני מניח שכולנו מזהים את תהליכי השחיקה המחמירים ביסודות הדמוקרטיה שלנו, מזהים ומודאגים. לביטוי המאופק "צמצום המרחב הדמוקרטי" יש משמעות ישירה וקשה עבור כולנו, עבור כל מי שמתעקש שההבטחה למציאות של שוויון, צדק חברתי, זכויות אדם ודמוקרטיה לא תישאר חלולה. גל החקיקה האנטי-דמוקרטית של החודשים האחרונים (חוק המסתננים, חוק הנכבה, חוק המאגר הביומטרי ועוד), המתקפות על ארגוני זכויות האדם, הניסיונות להחליש את בג"צ, מערכת הבחירות על מסריה הגזעניים והמודל המסוכן של התניית זכויות בחובות – לכל אלו יש מחיר כבד ומסוכן, המצטרף לשחיקה ביסודות הדמוקרטיה שהיא התוצאה העגומה והבלתי נמנעת של התמשכות הכיבוש והתקבעות משטר הפרדה בשטחים. כשהדמוקרטיה מתערערת, קשה יותר להגן על זכויות האדם. את המחיר משלמים בשלב אלו המסומנים כ"אחרים": ערבים, מהגרי עבודה, עובדים בשכר נמוך. אסור לנו להחריש לנוכח פגיעות אלו בזכויות האדם. בישראל, כולנו "אחרים" – היינו "אחרים" בעברנו או אולי נהיה בעתיד. כבוד האדם, כבוד הבריות, אסור שיהיו תלויים בדבר. כשהדמוקרטיה שלנו מוחלשת, כולנו הופכים פגיעים יותר. שמירה על זכויות האדם שומרת עלינו – ולשם כך נדרשת אגודה לזכויות האזרח נחושה, חזקה, עם גב ציבורי רחב ככל האפשר.

אם אנחנו לא ניקח אחריות על זכויות האדם שלנו, איש לא יעשה זאת עבורנו. מה גם שהאגודה מקפידה לשמור על אי-תלות ועל המדיניות ארוכת השנים שלנו שלא לבקש, ולא לקבל, תמיכה ממקורות ממשלתיים או מפלגתיים. היכולת שלנו לשמור עלינו, על זכויות האדם של כולנו, תלויה בתרומות ובנדיבות של אנשים שאכפת להם מזכויות האדם כאן. וכאן כל אחד מאיתנו נכנס לתמונה: אלפים כבר מקבלים את ה**ניוזלטר** של האגודה באימייל, מאות חברים באגודה, למעלה מ-2,400 גולשים הם חלק מ**קבוצת האגודה בפייסבוק** ומספר העוקבים אחריו בטוויטר (ACRlonline@) הולך וגדל. האגודה כאן, לרשותכם. בתקופה מאתגרת זו, של אימים על ערכי יסוד דמוקרטיים מחד ושל מחסור במשאבים מאידך, יש חשיבות גדולה מתמיד להתגייסות של כל אחת ואחד מאיתנו. אתם מוזמנים להצטרף אלינו באמצעות [אתר האגודה](#) או באמצעות המזכירות (טלפון: 02-6521218).

אם אתם כבר חברים באגודה – קבלו נא את תודתנו: אתם שותפים לפעילות המרשימה המפורטת בדו"ח זה, ואנו גאים על הישגי האגודה בהגנה על זכויות האדם ובקידומו. עיינו בדו"ח והזמינו את חבריכם להצטרף אליכם ואלינו במשפחת האגודה. ביחד, ננצח במאבק הדמוקרטי והערכי שהאגודה מובילה.

בתודה,

חגי אלעד

מנכ"ל

הזכות לשוויון

מדינת ישראל כמדינה דמוקרטית מחויבת לנהוג באופן שוויוני בכל בני האדם, ללא הבדל דת, לאום, מוצא, מגדר, מעמד אישי, גיל, נטייה מינית, השקפה פוליטית או מוגבלות. עם זאת, הזכות לשוויון עדיין אינה מעוגנת בחוק ברוב תחומי החיים, ודעות קדומות ואפליה עדיין רווחות בחברה הישראלית. האגודה לזכויות האזרח מקיימת פעילות חינוכית ענפה כדי להנחיל את התפיסה של שוויון וכבוד כלפי בני האדם בכלל, וכלפי אלה השייכים לקבוצות מיעוט בפרט. במקביל, האגודה פועלת בנחישות נגד אפליה על כל סוגיה, הן בידי רשויות המדינה והן בידי גופים פרטיים.

הזכות לשוויון בציורי ילדים: רנין אבו רזק, בת 11 (מימין) ואחמד אבו ג'נאם, בן 11 (משמאל). במסגרת פרויקט האגודה "ילדים מציירים זכויות אדם"

כאן גרים בעושר: מאבק באפליה בדיור

בני הזוג ק', בני 51 ו-54 והורים לשלושה ילדים, ביקשו לעבור מעיר מגוריהם ליישוב קטן וכפרי עם נוף פסטורלי. הם נענו למודעה אודות הרחבה קהילתית לקיבוץ מעין ברוך והחלו בהליך לרכישת מגרש במקום. הם אף שלמו כ-130,000 ש"ח עבור הוצאות פיתוח. אך ניסיונם של בני הזוג לרכוש את המגרש לא צלח. ועדת הקבלה להרחבה הקהילתית במעין ברוך דחתה את מועמדותם מהטעם של "אי התאמה חברתית", ועדת הערר של מינהל מקרקעי ישראל דחתה את הערר שהגישו בני הזוג על החלטת הדחייה.

התוכנית לזכויות אדם בפקולטה למשפטים באוניברסיטת תל אביב הגישה **עתירה לבג"ץ** בשם בני הזוג ק' ובשם האגודה לזכויות האזרח. בעתירה נטען, כי מנגנון הסינון וקריטריון "ההתאמה החברתית" מגבילים את זכותו של אזרח למשאב ציבורי רב חשיבות - קרקע - ופוגעים בזכויות חוקתיות, ובהן הזכות לשוויון, לקניין, לדיור ולפרטיות. קריטריון "ההתאמה החברתית", נטען בעתירה, נהפך להיות מעין מילת קסם, שמאחוריה מסתתרים שיקולים זרים ופסולים, ומהווה אמצעי ליצירת "קהילה" הומוגנית של אנשים שניתן לתארם כ"מצליחנים", "מבוססים" ו"צעירים". העתירה תלויה ועומדת.

אל המנגנון המפלה של ועדות הקבלה ביישובים קהילתיים ובהרחבות נוספו בשנים האחרונות מנגנונים חדשים, המאפשרים "סינון" של מועמדים למגורים במקרקעין ציבוריים. כך, "קבוצות רכישה" הן קבוצות אנשים המתארגנות כדי להתחרות על מגרש, ומנצלות את היותן קבוצה מאורגנת מראש כדי לצמצם את עלויות הפרויקט. קבוצת הרכישה, שהיא בבסיסה מנגנון צרכני חיובי, עלולה גם להיות גם כלי לאפליה פסולה. האגודה לזכויות האזרח **פנתה למינהל מקרקעי ישראל** בדרישה **לקבוע כללים להתמודדות של קבוצות רכישה במרכזי המינהל**, על מנת להבטיח שלא ישמשו אמצעי לאפליה; לאחרונה הודיע היועץ המשפטי לממשלה לאגודה, כי נבחנת אפשרות לחייב יזמים המתמודדים על קרקע ציבורית, להתחייב שלא ינהגו באופן מפלה בשיווק הדירות – כחלק מתנאי המכרז. הגשנו **עתירה לבית המשפט לעניינים מינהליים בתל אביב**, נגד עיריית תל אביב, בעקבות החלטתה לאפשר את התמודדותם במכרז הבנייה במתחם השוק הסיטונאי של יזמים, המתכוונים להקים במקום פרויקט מגורים לאנשי היי-טק ושוק ההון בלבד; וכמו כן **עתרנו לבית המשפט לעניינים מינהליים בתל אביב-יפו** נגד **מכרז ביפו**, שבו זכתה קבוצה המתכוונת לבנות שכונה המיועדת לציבור הדתי-לאומי בלבד.

נכנסת להיריון? לכי הביתה

אתי, גננת במקצועה, הועסקה כעובדת זמנית: מעסיקיה, שהיו מרוצים מאוד מעבודתה, החתימו אותה על חוזה עבודה קצר טווח, שאותו חידשו בקביעות. אולם כשאתי הודיעה להם שהיא בהיריון, סירבו מעסיקיה לחדש עמה את החוזה, בטענה שעבודתה אינה משביעת רצון וכי קיבלו תלונות מהוריהם של ילדים בגן.

אתי ובנה התינוק. צילום: מירה קרצר

אתי פנתה לקו החם של האגודה לזכויות האזרח כדי לברר מהן זכויותיה. האגודה פנתה למעסיקיה של אתי וכן למשרד התעשייה, המסחר והתעסוקה (התמ"ת), בדרישה שזכויותיה כעובדת ינובדו, וכי לא תופלה מחמת הורות – אפליה האסורה גם בחוק. גם הורי הילדים בגן הפגינו את תמיכתם, ושלחו למעסיקיה של אתי מכתב ובו שבחים על עבודתה ומחאה על פיטוריה. **בעקבות פניית האגודה הורה משרד התמ"ת למעסיקיה של אתי לחדש את החוזה עמה, ואתי חזרה לעבודתה בגן.**

זה לא לגילך

אל האגודה לזכויות האזרח הגיעה תלונתו של פ', בן 31, שהגיש מועמדות לתפקיד כבאי בתחנת הכבאות באילת. פ' נענה, כי גיל המכסימום שנקבע במכרז למשרה הוא 30, ועל כן מועמדותו נדחתה. אפליה בקבלה לעבודה בשל גיל אסורה בחוק, ונאסרה גם בפסק דין של בג"ץ, בעתירה שהגישה האגודה בעבר בעניין תפקידים דומים בשירות המדינה. לאחר שפניית האגודה לשירותי הכבאות באילת ולנציבות הכבאות הארצית לא הועילה, גייסה האגודה עורך דין, שהסכים לטפל בעניינו של פ' בהתנדבות. הוא הגיש **תביעה לבית הדין לעבודה** והצדדים הגיעו להסכמה, שעל פיה **המכרז המפלה יבוטל וייכתב מחדש**. נוסף על כך, הוקפאו הליכי המכרז בעת הדיונים בתביעה, כך שפ' לא יחמיץ את ההזדמנות ויוכל עדיין להתמודד על המשרה.

אין נאמנות שווה בלי אזרחות שווה: שוויון לערבים אזרחי ישראל

האזרחים הערבים בישראל נתונים, מאז הקמת המדינה, לאפליה שיטתית וממוסדת כמעט בכל תחומי החיים. האגודה לזכויות האזרח נאבקת להגנה על זכויות הערבים בישראל – הן כאזרחים לכל דבר והן כבני וכבנות מיעוט לאומי ילידי – לשוויון ולכבוד, לחופש הביטוי והפעילות הפוליטית, ולשמירה על המאפיינים הלאומיים והתרבותיים שלהם.

האגודה ממשיכה לפעול נגד ההארכות החוזרות ונשנות של "[חוק האזרחות](#)" הגזעני והמפלה, המונע קבלת מעמד מבני זוג פלסטינים או אזרחי מדינות ערב של אזרחים ושל תושבים ישראלים. מטבע הדברים, הפגיעה העיקרית של החוק היא במיעוט הערבי בישראל, המקיים קשרי משפחה ונישואין עם הציבור הפלסטיני בשטחים. החוק, שתכליתו המוצהרת ביטחונית, פוגע באופן בלתי מידתי בזכות לחיי משפחה, וקובע שהמוצא הלאומי והאתני לבדם, הם שיקבעו את האפשרות לממש את הזכות לחיי משפחה. בחודש מרץ 2009 התקיים [הדיון האחרון בבג"ץ](#) בסבב העתירות השני שהוגש נגד החוק, ביניהן עתירת האגודה לזכויות האזרח, ואנו ממתנים להחלטת בג"ץ. עוד המשכנו בשנה החולפת לטפל בעתירותינו לביטול האפליה **בהקצאת אדמות קק"ל**, המנוהלות על-ידי המדינה, **ליהודים בלבד**; לביטול השימוש במאפיין הגזע והלאום הערבי ("פרופיילינג") **בביצוע הבדיקות הביטחוניות בשדות התעופה**; ו**להכללת יישובים ערבים** ברשימת היישובים שתושביהם זכאים להנחות במס הכנסה.

אפליה בתכנון ובקרקעות

אפליה מתמשכת של האזרחים הערבים בישראל בנושא הקרקעות, לצד מדיניות מפלה של רשויות התכנון והבנייה, גורמות לפגיעה קשה בזכויות המיעוט הערבי בישראל, ולרוב הן הסיבה לבנייה ללא היתר בכפרים הערביים. בחודש נובמבר 2008 הגישה האגודה לזכויות האזרח **בקשה להצטרף כ"ידיד בית המשפט"** בערעור שעסק בהריסת בית בשכונת פרדס דקה שביפו. הדגשנו, כי מחובתה של העירייה להכין תוכנית מתאר הולמת, אשר עונות על צרכי הדיור של התושבים; כל עוד אין תוכנית מתאר בתוקף, המאפשרת לתושבים לבקש היתרי בנייה, אין להרוס בתים שנבנו ללא היתר. בית המשפט החליט שלא לצרף את האגודה כצד להליך,

סמיח סלאמה, מתוך סרטון האגודה לציון יום האדמה 2008. יוצר: יוסי יעקב

אך בהסכמת הצדדים הוחלט שיעשה שימוש בחוות הדעת המשפטית של האגודה, ככל שיידרש. בסוף חודש מאי 2008, בעקבות עתירת האגודה, חייב בית המשפט לעניינים מינהליים בתל-אביב את המועצה האזורית עמק לוד להסיע את תלמידי שכונת דהמש, הנמצאת בתחום המועצה אך אינה מוכרת על ידה, לבתי ספרם ברמלה. למעשה נקבע בפסק הדין, כי אין קשר בין מצבה התכנוני של השכונה והבנייה הבלתי חוקית שבה לבין זכותם של ילדי השכונה לחינוך בכלל ולהסעה למוסדות חינוך בפרט.

האגודה פועלת להסדרת המעמד התכנוני והמוניציפאלי של דאר אלחנן - כפר באזור ואדי עארה, שקיים כבר משנות ה-20 של המאה הקודמת. הכפר אינו מוכר על-ידי המדינה, בין היתר בטענה שהוא נמצא בשטח פתוח, שאינו מיועד לבנייה. בחודש אוגוסט 2008 פנינו לשר הפנים בבקשה להכיר ביישוב. הדגשנו, כי לא שיקולים תכנוניים-סביבתיים אמיתיים הם המונעים את ההכרה ביישוב, אלא שיקולים זרים של אפליה על בסיס לאום, שכן רק לאחרונה אישרו ממשלת ישראל ומוסדות התכנון הקמת יישוב חדש בסמוך לדאר אלחנן, בתא שטח דומה – אלא שבמקרה זה היה מדובר ביישוב יהודי.

לרגל יום האדמה 2009 הפיקה האגודה לזכויות האזרח [מערך פעילות לבני נוער](#) (בגילאי חטיבת ביניים וחטיבה עליונה), בערבית ובעברית, לדיון ביום האדמה מזווית של זכויות האדם. בין היתר נועדה הפעילות לעודד תלמידים ומחנכים לדון בעניינים שעל סדר היום הציבורי על בסיס שיח זכויות האדם, ולסייע בנייתו אירועים, בגיבוש עמדות ובפיתוח חשיבה ביקורתית. מערך הפעילות מתבסס על [סרטון תיעודי](#) קצר שהפיקה האגודה בשנת 2008, ומציג את אפלייתם של האזרחים הערבים בישראל בתחומי התכנון, הבנייה והקרקע דרך סיפור הריסת ביתו של האזרח סמיח סלאמה.

אוקטובר - זמן טוב לחשבון נפש

באוקטובר 2008 מלאו שמונה שנים לאירועי אוקטובר 2000 וחמש שנים לפרסום דוח ועדת אור, שקבע שעל מדינת ישראל לחתור להשגת שוויון אמיתי לאזרחי המדינה הערבים. מאז פרסום דוח ועדת החקירה הממלכתית, מעט מאד נעשה לקידום מהותי של מעמדה של האוכלוסייה הערבית בישראל. האגודה לזכויות האזרח יצאה [בקמפיין אינטרנטי](#), [בערבית](#) ובעברית, שקרא לאזרחים לפנות לממשלה בדרישה ליישום המלצות ועדת אור. ציון יום כיפור בשבוע הראשון של אוקטובר היה הבסיס לחיזוק המסר הקורא לחשבון נפש של הציבור בישראל. מטרת הקמפיין הייתה להעלות לדיון בציבור הרחב סוגיות זכויות אדם מרכזיות – הזכות לשוויון, אפליה וגזענות נגד האוכלוסייה הערבית – ולהזהיר מפני תוצאות המדיניות המפלה נגד האוכלוסייה

הערבית, והשלכותיה השליליות על החברה והדמוקרטיה בישראל. הקמפיין (בפלאש) הופץ ברשת האינטרנט דרך רשימות המייל והפייסבוק, הועלה לאתרי אינטרנט, דוברר באמצעי התקשורת, וזכה לתגובות חיוביות מארגונים עמיתים ומאנשי תקשורת

אמור לי מי אתה ואומר לך איפה תטופל

בלשכת משרד הפנים בבאר שבע מתקיימת הפרדה פיזית בין מבקשי מעמד ערבים לבין מי שאינם ערבים. מבקשי המעמד שאינם ערבים – כגון מהגרי עבודה, קרובי משפחה של עולים וכו' – מתקבלים במחלקת האשרות, באולם מרווח ומואר, שבו ארבע עמדות לקבלת קהל. מבקשי המעמד הערבים, ובהם בדואים מכל רחבי הנגב, ממתנינים במסדרון צר וחסר חלונות, ומתקבלים בחדר הביטחון האטום של הלשכה, שבו שתי עמדות בלבד, המאוישות בדרך כלל על ידי פקידה אחת. יתרה מזאת, מבקשי מעמד ערבים מכל רחבי הדרום מופנים רק ללשכה באר-שבע, ואינם מקבלים שירות בלשכות האחרות שבדרום, דבר שמגביר את העומס ואת הצפיפות.

האגודה לזכויות האזרח **עתרה לבג"ץ** בדרישה לחדול מאפלייתם לרעה של מבקשי מעמד ערבים בלשכה בבאר-שבע. בתגובה לעתירה הודיע משרד הפנים, כי **ההפרדה בין מבקשי המעמד בוטלה**: אוחד הטיפול במבקשי מעמד ערבים עם מבקשי מעמד שאינם ערבים; אין חדר קבלה מיוחד לערבים; ומבקשי מעמד ערבים מכל רחבי הדרום יכולים להגיש בקשות בכל לשכה בדרום, ולא רק בבאר-שבע. האגודה עוקבת אחר היישום, שבשלב זה מלווה בקשיים, והעתירה עודה תלויה ועומדת.

המסדרון הצר בלשכה בבאר-שבע, ובמרכזו הדלת לחדר האטום - מחלקת איחוד משפחות

צ

אולם מחלקת האשרות בלשכה בבאר-שבע, שבו יתנים שירותים למבקשי מעמד שאינם ערבים

"את מפחידה את הלקוחות"

באוגוסט 2006, בשיאה של מלחמת לבנון השנייה, נכנסה נג'מה עדאווי, סטודנטית בת 26 לתואר שני באוניברסיטת חיפה, למסעדת 'ברודווי בייגל' בחיפה, לפגישה עם המנחה שלה באוניברסיטה. אחד מעובדי המסעדה ניגש אל נג'מה, שלבשה כיסוי ראש מסורתי, ודרש ממנה לעזוב את המקום, בטענה שהיא "מפחידה את הלקוחות". אחד מבעלי המסעדה עמד בקרבת מקום ולא הגיב, תוך שהוא מביע הסכמה שבשתיקה לדבריו של העובד.

נג'מה עדאווי. צילום: ירון צור-לביא, באדיבות עיתון העיר-כלבו

נג'מה החליטה לנקוט בצעדים משפטיים ופנתה לאגודה לזכויות האזרח. האגודה הגישה בשמה **תביעה לבית משפט השלום בחיפה**. התביעה התבססה על חוק איסור הפליה במוצרים, שירותים וכניסה למקומות ציבוריים, שנחקק בשנת 2000 ביוזמת האגודה לזכויות האזרח. בחודש יוני 2008 ניתן תוקף של פסק דין להסכם הפשרה שאליו הגיעו הצדדים. בהסכם נקבע כי המסעדה תשלם לנג'מה עדאווי **פיצויים בסך 2,000 ₪ ותפרסם התנצלות פומבית** בעיתון ידיעות אחרונות. את כספי הפיצויים שקיבלה בחרה נג'מה עדאווי לתרום לספרייה העוסקת בקידום הדו-קיום בין יהודים לערבים בישראל.

תושבי הכפרים הבלתי מוכרים

צילום: אקטיבסטילס

עשרות אלפי אזרחים ערבים בדואים בנגב מתגוררים בעשרות יישובים, שחלקם הוקם עוד לפני הקמת מדינת ישראל, והאחרים הועברו למקום מושבם הנוכחי בידי המדינה. במשך עשרות שנים מיאנה המדינה להכיר ביישובים אלה ולהסדירם מבחינה תכנונית ומוניציפאלית, וסירבה לספק לתושביהם את השירותים, התשתיות והזכויות הבסיסיים ביותר, כגון תשתיות מים וביוב, כבישים, חיבור לקווי טלפון ולמערכת החשמל וזכויות בנייה כחוק. גם שירותי החינוך, הבריאות ופתרונות התעסוקה בכפרים הלא מוכרים מוגבלים ביותר. המדינה מתייחסת לאזרחים הבדואים בנגב כאל "פולשים", ופועלת לפנותם מכפריהם בכפייה, בלא פיצוי הולם, ללא הליך הוגן, ללא שיתוף התושבים ובלי להתחשב באורח החיים, במסורת ובהרכב הקהילתי של האוכלוסייה.

עיקר פעילות האגודה בנושא בשנה החולפת התמקד בתחום **התכנון וההכרה**. נציגת האגודה הופיעה בפני הוועדה הממשלתית להצעת מדיניות להסדרת ההתיישבות הבדואית בנגב ("ועדת גולדברג"), והגישה לוועדה **נייר עמדה** מקיף. האגודה הציעה בנייר העמדה מדיניות להסדרת ההתיישבות הבדואית, שתהיה מבוססת על כיבוד זכויות האדם ועל הכרה בזכויות הקניין המסורתיות של מיעוט ילידי זה, על מילוי התחייבויות המדינה לפי המשפט הבינלאומי, ועל עקרונות השוויון, הצדק החלוקתי והצדק המעברי. נציגת האגודה הופיע בפני חוקרת שמינה משרד הפנים לשמיעת התנגדויות לתוכנית המתאר המחוזית החלקית למטרופולין באר שבע. האגודה, שהגישה התנגדויות לתוכנית בשם שישה כפרים בלתי מוכרים, הדגישה כי התוכנית לא מספקת פתרונות ראויים לבעיית הכפרים הבלתי מוכרים, ודרשה לבטלה או לתקנה באופן שיאפשר הכרה בכפרים במקום שבו הם קיימים מזה דורות.

בספטמבר 2008 **עתרו** האגודה לזכויות האזרח, רופאים לזכויות אדם והמועצה האזורית לכפרים הערבים הבדואים הבלתי מוכרים בנגב לבג"ץ, **בדרישה להקים מרפאה בכפר הבדואי הבלתי מוכר** תל אלמלח: המרפאה הקרובה ביותר נמצאת בכסיפה, וזמן ההגעה הממוצע אליה ללא רכב פרטי הוא כשעתיים וחצי. בעקבות עתירה קודמת שהגישו הארגונים, בדרישה לחבר מרפאות שהוקמו בכפרים הבלתי מוכרים לרשת החשמל, התחייבו שירותי בריאות כללית שתורפות הדורשות קירור יהיו נגישות במרפאות הכפרים. האגודה גם ממשיכה לסייע לתושבי הכפר ואדי אלנעם במגעייהם עם רשויות התכנון במטרה למצוא פתרון מוסכם למיקומו של הכפר.

"בריאיות איננה מצרך שניתן לנסוע ולקנות אותו. בריאות היא ערך לו זכאי כל בן אנוש. קשה להאמין כי בשנת 2007, במדינה המתפארת בשירותי בריאות מתקדמים והמקיימת מערכת של בריאות הציבור עם הישגים מרשימים במניעת מחלות ובהקטנת תמותת תינוקות, יתבקש רופא לכתוב הצהרה לבית המשפט כדי שתסייע להחלטת השופטים לקבוע כי תושבי המדינה זכאים להיות מטופלים על ידי רופא בסמוך למקום מגוריהם."

פרופ' יואל דונחין, מחלקת הרדמה והיחידה לטיפול נמרץ, היחידה לבריאות החולה, בית החולים הדסה עין כרם. חוות דעתו של פרופ' דונחין צורפה לעתירת האגודה וארגונים עמיתים בדרישה להקים מרפאה בכפר הבלתי-מוכר תל אלמלח.

להקים גן ילדים ברכמה

הכפר רכמה הוא כפר בלתי מוכר, הנמצא בתוך שטח השיפוט של המועצה המקומית ירוחם. מדינת ישראל מעולם לא הכירה בכפר, על אף שהיא עצמה העבירה למקום את תושביו בשנות החמישים ממקום מושבם הקודם. כיישוב בלתי מוכר, לא ניתנים לתושבי הכפר שירותים בסיסיים, ואין אפשרות להקים בו מבני ציבור כגון גני ילדים ובתי ספר. לאחרונה המליצה ועדת גולדברג להכיר בכפר במקום הימצאו.

ברכמה מתגוררים מעל 100 ילדים וילדות בגיל הרך, בני 3-6. ילדים אלה לא זוכים לחינוך בגיל הרך, שלו הם זכאים כחוק, מכיוון שלא קיים גן ילדים ביישוב. המועצה המקומית ירוחם תמכה בהקמת הגן ואף קידמה תוכנית שעברה את אישור הוועדה המקומית, אך התוכנית הוקפאה בשל לחצים פוליטיים, ופתרון – אין.

בחודש מרס 2009 הגישה האגודה לזכויות האזרח [עתירה לבית המשפט לעניינים מינהליים בבאר שבע](#), בדרישה להקים גן ילדים עבור ילדי רכמה. העתירה הוגשה בשם יו"ר ועד הכפר, עמותת מחויבות לשלום ולצדק חברתי והאגודה לזכויות האזרח. כמו כן שותפים לעתירה תושבים מירוחם, הפעילים במסגרת קבוצת "מרקם אזורי" - קבוצה הפועלת בשיתוף פעולה עם הקהילה הבדואית השכנה למען הכרה ושיפור תנאי המחיה של רכמה. הקבוצה, שהוקמה והופעלה על ידי עמותת מחויבות לשלום ולצדק חברתי, פועלת החל מחודש מרס 2009 במסגרת מחלקת החינוך באגודה לזכויות האזרח. בעקבות העתירה מתקיים משא ומתן בין הרשויות לעותרים במטרה להקים את הגן במהירות.

ילדים בדואים בהפגנה מול הכנסת, יולי 2007.
צילום: מלאני טקפמן

הזכות לבריאות

צילום: קרן מנור – אקטיבסטילס

בעשור האחרון נשחקה מחויבותה של מדינת ישראל למימוש אוניברסלי ושוויוני של הזכות לבריאות לכל תושביה. מערכת הבריאות הציבורית הולכת ומידרדרת, ובמקביל נרשמת עלייה בהשתתפות הפרטית של האזרחים בעלויות שירותי הבריאות (כמובן, רק אצל מי שיכולים להרשות לעצמם). אי-השוויון והפערים ההולכים וגדלים בין קבוצות שונות ובין אזורים גיאוגרפיים שונים במדינת ישראל מתבטאים גם בפערי נגישות לשירותי בריאות ובמדדי הבריאות של האוכלוסייה. האגודה לזכויות האזרח פועלת להבטחת שירותי בריאות שוויוניים ונגישים לכל אזרחי ישראל ותושביה – עשירים ועניים, ערבים ויהודים, זקנים וצעירים, תושבי המרכז ותושבי הפריפריה.

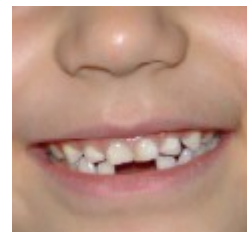
הקואליציה לשוויון בשירותי בריאות

האגודה היא חברה פעילה בקואליציה לשוויון בשירותי בריאות, שאותה הקימה בשנת 2007 יחד עם רופאים לזכויות אדם ומרכז אדוה. בין הפרויקטים שמקדמת הקואליציה, ישירות או בשיתוף ארגונים נוספים:

- קמפיין של הקואליציה, יחד עם עשרות ארגוני חולים, רופאים וארגוני זכויות, [קרא לחברי הכנסת](#) לתמוך בהצעת חוק לעדכון קבוע של סל הבריאות ב-2% מדי שנה. **הצעת החוק עברה בכנסת ה-17 בקריאה ראשונה** בתמיכת 56 ח"כים ובניגוד לעמדת הממשלה. הקואליציה פועלת כעת להחלת דין רציפות על ההצעה בכנסת ה-18, דבר שיאפשר הבאתה לקריאה שנייה ושלישית במליאה.
- מאבק מתמשך **נגד הכללת תרופות מצילות ומאריכות חיים בביטוחים המשלימים** של הקופות, ונגד הכללת שירות רפואי פרטי (שר"פ) בבתי החולים הממשלתיים. בטווח הארוך, יוזמות אלו יביאו לפגיעה בתושבים רבים ולשחיקה במאפיינים הציבוריים והשוויוניים של מערכת הבריאות בכללותה.
- פעילות **לשינוי הנוסחה להקצאת תקציב לקופות החולים**, כך שיופנו יותר משאבים לפריפריה.
- בעקבות **פעילות הקואליציה מול הכנסת, הובטחה עדיפות לפריפריה** במרכז שפרסם משרד הבריאות להצבת מכשירי MRI חדשים בבתי החולים.
- פעילות מול חברי הכנסת והשרים **נגד הגזרות בתחום הבריאות** שנכללו בחוק ההסדרים לשנת 2009-2010.
- ניסוח של הצעת חוק לשינוי הסדרי הבחירה, המגבילים את זכותם של המבוטחים לבחור את נותן שירותי הבריאות על-פי המדיניות הכלכלית של קופות החולים. בין השאר, שולחות הקופות חולים למרחקים רק משום שהדבר משתלם להן כלכלית. במסגרת הצעת החוק, הגדרנו לראשונה מהם "מרחק זמן סבירים" על-פי חוק ביטוח בריאות ממלכתי.

חוק עם שיניים

שירותי בריאות השן ברובם אינם כלולים בסל שירותי הבריאות הממלכתי ומימונם מוטל על האזרחים. כתוצאה מכך, השירותים זמינים רק למי שהפרוטה בכיסו. הפערים בבריאות השן בין עשירים לעניים בישראל גדולים וחמורים במיוחד. בשנת 2008 יזמה האגודה לזכויות האזרח את הקמתה של **הקואליציה למען רפואת שיניים ציבורית**. הקואליציה מורכבת מארגונים לשינוי חברתי, אנשי אקדמיה ואנשי רפואה, והיא פועלת להכללת טיפולי השיניים (מניעה וטיפול) בסל הבריאות הממלכתי שלו זכאי כל תושב במדינת ישראל.

צילום: Nesstor4u2, www.morguefile.com

עוד לפני הקמת הקואליציה הגישו האגודה לזכויות האזרח ורופאים לזכויות אדם, באמצעות התוכנית לזכויות אדם בפקולטה למשפטים באוניברסיטת תל-אביב, **עתירה לבג"ץ**, בדרישה לספק את שירותי בריאות השן לתלמידים בכל רחבי הארץ באופן שוויוני: כיום מספקות את השירות רק חלק מהרשויות המקומיות בישראל, שמצבן הכלכלי טוב יותר, וכך נוצרת אפליה בין ילדים בקבלת טיפול רפואי על רקע מקום מגוריהם. בחודש מאי 2009 הודיע משרד הבריאות שבכוונתו להיענות לדרישת הארגונים העותרים **ולהקצות תקציבים למתן סל בריאות שיניים בסיסי**.

פעילים/ות לבריאות

בקיץ 2008 קיימה האגודה לראשונה **תוכנית הכשרה לפעילים/ות** בדרום - מרהט ומנתיבות - בנושא הזכות לבריאות. כ-20 פעילים עברו הכשרה של 4-5 מפגשים, שבה למדו על זכויות אדם בכלל ועל הזכות לבריאות בפרט, וקיבלו כלים שיעזרו להם בפעילותם הקהילתית במאבק לקידום הזכות לבריאות באזור הדרום ולצמצום פערים בין המרכז לפריפריה. האגודה מתכוונת להמשיך וללוות את הפעילים בהתארגנות לפעולות לקידום הבריאות בישוביהם, ולהציע הכשרה דומה לקבוצות פעילים נוספות.

זכויות אדם בתהליכי הפרטה

בשני העשורים האחרונים אנו עדים להאצה של תהליכי ההפרטה במשק הישראלי. בשנים האחרונות החלו תהליכי ההפרטה לזלוג גם לכיוון השירותים החברתיים ("תוכנית ויסקונסין", למשל) ומוסדות אכיפת החוק (כגון שיטור וכליאה). האגודה פועלת במטרה **לשלב שיקולים של זכויות אדם בתהליכי הפרטה** כמו גם בשיח הציבורי המתנהל בנושא.

בהיבט העקרוני פועלת האגודה למנוע הפרטה במקרים שבהם מדובר בסמכויות להפעלת כוח ולהטלת סנקציות, וכדי להשפיע על עיצוב תהליכי ההפרטה, כך שיהיו בהם המנגנונים הדרושים להגנה על זכויות אדם. האגודה **פנתה** לכנסת במכתב מפורט ובו הסבר על פוטנציאל הפגיעה בזכויות אדם בחקיקת הפרטה, ורשימת **מנגנונים שיש לכלול בחקיקה** על מנת לצמצם את הפגיעות ככל האפשר. כן נערכה פגישה עם היועצת המשפטית של הכנסת בעניין. **פנינו** גם ליועץ המשפטי לממשלה ודרשנו כי יוציא **הנחיות בנוגע לתהליכי הפרטה**. ציינו כי יש להנחות את משרדי הממשלה לערוך טרם קבלת ההחלטה על הפרטה תסקיר זכויות אדם, לידע את הציבור ולשמוע את עמדתו, לכלול סעיפים העוסקים בהגנה על זכויות אדם הן במרכז והן בחוזה עם הגורם הפרטי הזוכה, ולקיים פיקוח על הגוף הפרטי לאחר מכן.

במישור הפרטני, פועלת האגודה לצמצם את הפגיעה בזכויות אדם במסגרת הפרטות שבוצעו או שנמצאות בתהליך ביצוע. בין הנושאים הרבים שבהם עסקנו בשנה החולפת:

- התרענו על הסמכויות הרחבות שניתנו לגופים פרטיים בהצעת חוק פרטית העוסקת ב**שיקום עברני מין**, ודרשנו להוסיף סעיפים המגבירים את הפיקוח עליהם; בעקבות הערותינו הכין משרד הרווחה הצעת חוק ממשלתי, המצמצמת את החששות שעליהם התרענו.
- פנינו למשרד החינוך ולוועדת החינוך בכנסת בעניין הצורך לקבוע הנחיות ברורות להליך אישור **תכניות לימוד והעשרה** מטעם גורמים פרטיים; לאחרונה התבשרנו כי משרד החינוך מתכוון לפתוח בתהליך של קביעת קריטריונים ונהלים בנושא, והאגודה אף הוזמנה להציג את עמדתה.
- **דרשנו ממשרד החינוך** להקים מערך בקרה ופיקוח על **שירותי העזרה הראשונה** הניתנים בבתי הספר על-ידי גורם חיצוני, והגשנו **בקשה** להצטרף כ"ידיד בית המשפט" לדיון בנושא בבג"ץ.
- **פנינו** להנהלת בתי המשפט בעניין **ליקויים במערך המתורגמות**, שהופרט לפני שנים; נפגשנו עם הגורמים הרלבנטיים בהנהלת בתי המשפט, ולאחרונה התבשרנו כי המרכז הבא בנושא יכלול סעיפים שיבטיחו את מקצועיות המתורגמים ואת הידוק הפיקוח על עבודתם.
- האגודה חברה בפורום ארגונים סביבתיים וארגונים לשינוי חברתי, הבוחן את **הרפורמה במשק החשמל**. בחודש מרס 2009 קיים הפורום **כנס** שבחן את תהליך קבלת ההחלטות בנושא ודן בהשלכות הסביבתיות והחברתיות של הרפורמה העתידית. הפורום מגבש נייר עמדה בנושא, המבוסס בין השאר על מסמך מקיף שהכינה התנועה לאיכות השלטון.
- האגודה **פועלת** נגד השינוי הצפוי באופן קביעת **תעריפי המים** במסגרת הרפורמה במשק המים. השינוי הצפוי עלול לפגוע בשיוויון ולגרום לפגיעה דווקא באוכלוסיות המוחלשות ביותר.

הזכות לדיור נאות

הליך הוגן בבקשות סיוע בדיור

מ', אסירה משוחררת דלת אמצעים, קיבלה במשך כשנה סיוע כספי ממשד השיכון לשם תשלום שכר דירה. בהיותה בהריון מתקדם הופסקה העברת כספי הסיוע ללא הודעה וללא מתן זכות שימוע. הסיבה שנמסרה לה היתה שמעמדה האישי במרשם האוכלוסין שונה מ"גרשה" ל"בבירור"; זאת למרות שנישאה לאסיר ומצבה הכלכלי לא השתנה בשל הנישואים, ולפיכך שינוי מעמדה האישי לא השפיע על זכאותה לסיוע בשכר דירה. כתוצאה מהפסקת הסיוע התקשתה מ', שילדה בינתיים, להמשיך ולעמוד בתשלום שכר הדירה, והיא ובנה הפעוט עמדו בסכנה מיידית של פינוי לרחוב.

האגודה לזכויות האזרח **עתרה בשמה של מ' לבית המשפט לעניינים מינהליים בירושלים**. בעתירה נטען, כי אין לשלול סיוע מזכאים ללא הודעה מוקדמת וזכות טיעון, וכי כל עוד לא הסתיימו הליכי השימוע והבירור והתקבלה החלטה סופית, יש להמשיך ולהעביר את כספי הסיוע. עוד נטען בעתירה, כי הפסקת סיוע באופן מיידי לאישה על סף לידה הינה החלטה הלוקה בחוסר סבירות קיצוני. כחודש לאחר הגשת העתירה **חידש משרד השיכון את מתן הסיוע ל-מ'** ואף השיב לה את כספי הסיוע שנמנעו ממנה רטרואקטיבית, כפי שנדרש בעתירה. לפיכך סירב בית המשפט לדון בסוגיה העקרונית. האגודה ממשיכה לפעול להבטחת הליך הוגן בבקשות לסיוע בדיור.

צילום: אורן זיו – אקטיבסטילס

ישראל והזכות לדיור

מתוך סרטון האגודה בנושא הזכות לדיור. יוצר: יוני גודמן

בחודש יולי 2008 פרסמה האגודה את **הדוח "הנדל"ניסטית – הפרת הזכות לדיור על-ידי מדינת ישראל"**. בדוח, הראשון מסוגו, בוחנת האגודה את מדיניות הממשלה בתחום הדיור לאור אחריותה של המדינה לממש את הזכות לקורת גג של אזרחיה ושל תושביה. בדוח עמדנו על המגמה ההולכת וגוברת של התנערות המדינה מאחריות על הזכות לקורת גג של תושביה, המקבלת את עיקר ביטוייה בהפרטת האחריות, בקיצוץ משמעותי בתקציבי הסיוע ובהיעדר הגנות לדיירים וללווים, והצבענו על ההשלכות הקשות של התנערות המדינה מאחריות והעברת מרכז הכובד לשוק הפרטי. ועדת הכלכלה של הכנסת קיימה דיון מיוחד בדוח, ונציגי האגודה הוזמנו להציג את ממצאיו בפני הנהלה הבכירה של משרד השיכון. הדוח גם זכה לחשיפה תקשורתית נאה. במקביל לפרסום הדוח הפיקה האגודה **סרטון אנימציה**, שיצר האנימטור יוני גודמן, וממחיש את הפגיעה בזכות לדיור. הסרטון פורסם באתר ynet והופץ באמצעות המייל, בידיעון האגודה ובפורומים רלבנטיים באינטרנט.

אין כתובת

בחודש מאי 2009 פרסמו האגודה לזכויות האזרח והתוכנית למשפט ורווחה באוניברסיטת תל אביב [נייר עמדה ראשון מסוגו](#), הסוקר את המדיניות הקיימת כלפי חסרי הבית בישראל. בנייר הוצגו הבעיות המרכזיות שביגין מופרות זכויות האדם של חסרי הבית, וביניהן: חלוקת האחריות הבעייתית לטיפול בחסרי הבית בין הרשויות; מחסור בנתונים על מספר חסרי הבית ועל מאפייניהם; היעדרה של מדיניות מניעה וליקויים במערך המקלטים ודיור החירום. במסמך הובאו גם הצעות לגיבוש מדיניות חדשה, המבוססות בין השאר על ההתפתחויות האחרונות בטיפול בחסרי הבית במדינות אירופה וצפון אמריקה. במקביל ערכו הארגונים, בסיוע מרכז מינרבה לזכויות אדם, [כנס](#) בנושא באוניברסיטת תל אביב בהשתתפות מומחים בתחום ונציגי הרשויות. בכנס נכחו עשרות אנשי מקצוע ומתעניינים בנושא. האגודה ממשיכה לפעול ליישום המלצות הדוח.

"יש לי זכות לבית": מתוך ציורו של הילד ג'ובראן מוניר נעאמנה, במסגרת פרויקט האגודה "ילדים מצירים זכויות אדם"

בשורה טובה לליווי המשכנתאות

הגנת הדיור החלופי, הקבועה בחוק ההוצאה לפועל, קובעת שאין לפנות לווה שאינו עומד בתשלומי המשכנתא מביתו, אם אין לו ולבני משפחתו דיור חלופי. הגנה זו נקבעה בחוק כדי לאזן בין הזכות של מלווים לממש דירת מגורים במקרה שהלווה אינו מסוגל לפרוע את ההלוואה, לבין זכותם של חייבים ובני משפחתם לקורת גג. אולם הבנקים נהגו להחתים את לווה המשכנתאות על ויתור על הגנת הדיור החלופי, וכך הגנה זו הפכה למעשה לאות מתה. בחודש מאי 2009, לאחר [מאבק ממושך של האגודה לזכויות האזרח ושל ארגונים נוספים העוסקים בצדק חברתי, נכנס לתוקף](#) תיקון לסעיף 38 לחוק ההוצאה לפועל, שעל-פיו [בנק לא יוכל עוד להחתים לווים על ויתור על הגנת הדיור החלופי](#). התיקון גם יבטיח שחייבים לא יפנו מביתם, עד שלא ימצא להם ולבני משפחתם פתרון דיור.

זכויות עובדים ומובטלים

תביעות דיבה מצד מעבידים

בשנים האחרונות גוברת התופעה של בעלי אמצעים, שמגישים תביעות דיבה חסרות בסיס כדי להרתיע ולהפחיד. במדינות רבות בארצות הברית כבר זכתה טקטיקת הפחדה זו לכינוי SLAPP (Strategic Lawsuit Against Public Participation), ונקבעו חוקים שיאפשרו לזהות תביעות סרק מטרידות ולמחוק אותן על הסף. בישראל תופעה זו בולטת במיוחד במישור יחסי העבודה: מעבידים מתנכלים לעובדים שהעזו לתבוע אותם ולהתבטא נגדם, באמצעות הגשת תביעת לשון הרע. כלל לא משנה אם המעסיק יזכה בתביעת הדיבה או לא; עבור רוב העובדים, עצם קיומה של התביעה הוא בחזקת איום שמביא פעמים רבות ל"הורדת פרופיל". כך, למשל, ת' תבעה את מעסיקה הקודם – חברה קבלנית – בבית הדין לעבודה. בתגובה הגישה נגדה החברה תביעת דיבה בשל דברים לא מחמיאים על תנאי ההעסקה במקום, שפרסמה בבלוג שלה באינטרנט. באוגוסט 2008 הגישה האגודה לזכויות האזרח **בקשה לבית משפט השלום בתל אביב**, בדרישה שבית המשפט ימחק את תביעת הדיבה, ולחלופין שיעביר את הדין בה לבית הדין לעבודה. האגודה טענה, שהתביעה היא קנטרנית ומהווה ניצול לרעה של הליכי בית משפט. בית המשפט קיבל חלק מהבקשה, והורה על עיכוב ההליכים המשפטיים בעניינה של ת' עד לסיום הדיון בתביעתה נגד המעביד. במקביל, **פעילות הסברה** של האגודה נשאה פרי, ולאחרונה הועברה הסמכות לדון בתביעות דיבה בין עובד למעביד לבית הדין לעבודה, דבר שצפוי לצמצם את התופעה המזיקה.

מחויבים לזכויות מובטלים

בחודש מרס 2009 החל "מוקד זכויות מובטלים", אשר הוקם בשנת 1998 במסגרת עמותת מחויבות לשלום ולצדק חברתי, לפעול במסגרת האגודה לזכויות האזרח. במשך עשר שנות פעילותו, פעל המוקד למתן סיוע פרטני מול הרשויות לדורשי עבודה ולתובעי דמי אבטלה וקצבת הבטחת הכנסה; למיצוב הידע בכל הנוגע לתחום האבטלה באמצעות הפקת דוחות עיוניים; ולהתוויית קווי מדיניות ראויים בתחום. מאז שנת 2004 היווה המוקד גם נדבך מרכזי בפרויקט מעקב אחר "תוכנית ויסקונסין", בשיתוף עם עמותת סינגור קהילתי. במסגרת פרויקט המעקב הביא המוקד, לצד שתפיו האחרים, לשינויים מהותיים בתוכנית.

במעבר של "מוקד זכויות מובטלים" לחסות האגודה לזכויות האזרח בא לידי ביטוי רצונה של האגודה **להרחיב ולהעמיק את עשייתה** בתחום הזכויות החברתיות בכלל, ובמימושן של הזכויות לעבודה, לביטחון סוציאלי ולקיום בכבוד בפרט. התעמקות בתחום האבטלה תאפשר לאגודה להוסיף ולהוות גורם מפתח במימושן של זכויות אלו, הנוגעות לשכבות המוחלשות ביותר בישראל.

מתוך שער החוברת "אבטלה בעיניים" - דיוקנו של מחדל חברתי, שפרסמה עמותת מחויבות. עיצוב גרפי: סטודיו אוסו באיו

אחד (במאי) מי יודע?

לקראת האחד במאי הציעה האגודה למורים/ות ולמחנכות/ים לנצל את ההזדמנות כדי לשוחח על זכויות עובדים – נושא חשוב הרלבנטי לבני נוער, ועם זאת כמעט ולא מדובר במערכת החינוך. האגודה הפיזה **שני מערכי פעילות**, בעברית ובערבית - הראשון עוסק בזכות להתאגדות והשני בתופעה הקשה של עבודת ילדים בעולם, וקובץ כתבות אקטואליות שמתמקדות במצב בישראל, בצירוף שאלות מנחות לדיון בכיתה. מערכי הפעילות, שהופצו בשיתוף עם מטה קרמניצר-שנהר ומפמ"ר אזרחות במשרד החינוך, זכו למשוב חיובי מאנשי חינוך ומתנועות נוער.

מכרזי הפסד: תנחשו מי המפסיד...

צילום: Trillia Fidei-Bagwell

האגודה לזכויות האזרח, יחד עם קו לעובד וארגונים נוספים, **הצטרפה בשנים האחרונות ל"דיד בית המשפט"** למספר הליכים שעסקו במכרזי הפסד, או מכרזים גרעוניים. רשויות ציבוריות מפרסמות מכרז לקבלת שירותי ניקיון או אבטחה, ובחרות בקבלנים שהציעו הצעה גירעונית – מחיר נמוך כל כך שאינו מאפשר לשלם לעובדים את שכר המינימום ואת זכויותיהם כחוק. מכרזי הפסד הפכו למכת מדינה, וניסיון העבר מלמד שרובם ככולם מובילים לקיפוח זכויות עובדי הקבלן.

באחד מהליכים אלה קבע בית המשפט לעניינים מנהלים בת"א באפריל 2008, בפסק דין תקדימי, כי על עיריית בת ים **לבטל מכרז הפסד לשירותי ניקיון**, שלא איפשר לשלם לעובדים את שכר המינימום כחוק. בחודש מאי 2009 הגשנו סיכומים בהליך נוסף, העוסק בבקשה לפסול מכרז לשירותי אבטחה שקיימה עיריית טבריה, כיוון שההצעות שזכו בו הן גירעוניות ויובילו בהכרח לפגיעה בזכויות עובדים. כמו כן ביקשנו, יחד עם קו לעובד, להצטרף לדיון בתביעה של עובד ניקיון נגד הקבלן ונגד עיריית באר שבע.

תוכנית ויסקונסין: לא מרחיבים לפני שבדקים

מזה כשלוש שנים פועלת בישראל תוכנית ויסקונסין (בשמה הרשמי – תוכנית "מהל"ב", וכיום "אורות לתעסוקה"), שהעבירה את הטיפול במקבלי קצבת הבטחת הכנסה משירות התעסוקה לחברות פרטיות. עד עתה פעלה התוכנית במתכונת ניסיונית בארבע ערים בישראל, ומידת הצלחתה שנויה במחלוקת. ארגונים העוסקים בצדק חברתי דיווחו כי הגיעו אליהם אלפי פניות ותלונות על פגיעות בזכויותיהם של המשתתפים בה ועל יחס בלתי ראוי כלפיהם. למרות זאת ביקשה הממשלה לדון בהרחבת התוכנית לכל רחבי הארץ במסגרת חוק ההסדרים. לנוכח הביקורת על תוכנית ויסקונסין וההשלכות העמוקות שיש לה על חייהם ועל זכויותיהם של דורשי עבודה, הפעילה האגודה לזכויות האזרח, יחד עם ארגונים עמיתים, **לובי נמרץ בכנסת** בדרישה להוציא את הנושא מחוק ההסדרים. בין השאר פינו **לחברי הכנסת, לשרי הממשלה** ולחברי ועדת הכספים, והדגשנו כי חיוני שכל שינוי בתוכנית, לרבות הרחבתה, יידון באופן ענייני ומעמיק בוועדה המתאימה בכנסת, ולא באופן חפז במסגרת חוק ההסדרים. בעקבות המאבק **הופרדה התוכנית מחוק ההסדרים**, ושאלת הרחבתה תובא לדיון מעמיק במשרד התמ"ת.

זכויות בהליך הפלילי

גם לאדם שעבר על החוק שמורות זכויות בסיסיות, שאין לפגוע בהן, על אחת כמה וכמה לחשוד או לנאשם, הנהנים עדיין מחזקת החפות. זאת ועוד: זכויות האדם של האסיר אינן נעצרות בשערי הכלא. האגודה לזכויות האזרח פועלת כדי להבטיח שלא יעשה שימוש בסמכויות הנרחבות שבידי מערכות אכיפת החוק, באופן הפוגע ללא הצדקה בזכויותיהם של אלה הנתונים בידיהן.

"אין אדם שליט ברוח לכלוא את הרוח" (קהלת ח:ח)

לאחרונה הנהיג שירות בתי הסוהר מדיניות חדשה, שעל-פיה נאסר על אסירים לקבל ספרי קריאה ודיסקים ממבקרים, ולהחזיק בתאיהם יותר מספר קריאה אחד ועשרה דיסקים בכל רגע נתון. על האסירים לרכוש ספרים חדשים אך ורק דרך מרכז המכר של בית הסוהר, או להסתפק במבחר המצומצם המצוי בספריית בית הסוהר.

מדיניות זו נחשפה בעקבות תלונה שהגיעה לאגודה לזכויות האזרח מאסירה בנווה תירצה. האגודה הגישה **עתירה בשם שלוש אסירות לבית המשפט המחוזי בתל אביב**, וטענה כי ההגבלות פוגעות קשות בזכויות יסוד של האסירים/ות, ביניהן חופש הביטוי, הזכות להשכיל ולרכוש ידע וזכותו של אדם לפתח את אישיותו ולהעשירה. הן פוגעות גם במגמת שיקום האסיר ויוצרת מצב בלתי נסבל, שבו יכולתם של אסיר או אסירה לקרוא ספרים – מלבד אלה המצויים בספריית בית הסוהר - תלויה לחלוטין ביכולתם הכלכלית. המדיניות החדשה אף מפלה את מי ששפת אימו אינה עברית, שכן הרוב הגדול של הספרים בספריית הכלא הם בעברית. העתירה תלויה ועומדת.

איזונים: פעילות בתחום החקיקה

האגודה לזכויות האזרח מקיימת מעקב שוטף אחר הצעות חוק המובאות בפני הכנסת – כולל הגשת הערות, חוות דעת וניירות עמדה והשתתפות בדיוני ועדות הכנסת. מעקב זה נעשה כדי להבטיח שקול הזכויות יישמע בקביעות בהליך החקיקה, למנוע פגיעה בלתי מידתית בזכויות האדם של חשודים, נאשמים ומורשעים, ולאזן בין הצורך להגן על הציבור לבין הצורך להבטיח זכויות יסוד של הפרט. בחלק מהמקרים מתקבלות הערותינו ומוכנסים שינויים משמעותיים בנוסח הצעות החוק. בין הנושאים הרבים שאליהם התייחסנו בשנה החולפת:

מתוך כרזה שפרסמה האגודה בדצמבר 2008, לציון יום זכויות האדם הבין-לאומי ו-60 שנה להכרזה האוניברסלית בדבר זכויות האדם. עיצוב: אמיתי סנדי

הצעות לשיפורה.

- **המרשם הפלילי:** הגשנו הערות לתקנות המרשם הפלילי, המסדירות אמות מידה לביטול רישומים משטרתיים של תיקים סגורים, והשתתפנו בישיבות ועדת חוקה, חוק ומשפט בעניין. חלק מהערותינו התקבלו. כמו כן הגשנו הערות לוועדה שמינה שר המשפטים לבחינת רפורמה בנושא המרשם הפלילי.
- **הצעת החוק למניעת הסתננות:** אנו **נאבקים**, בשיתוף ארגונים עמיתים, בהצעת החוק, המבקשת להחמיר מאוד את ההתייחסות למי שנכנסו לישראל שלא כדין, ביניהם פליטים ומבקשי מקלט, ולמי שמסייע להם.
- **תיקון חוק כליאתם של לוחמים בלתי חוקיים:** החוק מאפשר ליטול את חירותו האישית של אדם במסגרת "מניעה", ללא הליך פלילי וההגנות שהוא מבטיח. הגשנו נייר עמדה מפורט לוועדת החוץ והביטחון של הכנסת והשתתפנו במספר דיונים בוועדה. בעקבות פעילותנו, יחד עם ארגונים עמיתים, הוכנסו תיקונים חשובים בחוק, לרבות ביטול האפשרות המסוכנת להחזיק עצורים במשך 28 ימים ללא ביקורת שיפוטית.

על חומר חסוי והליך פסול

בשנת 2006 נחקק חוק, המאפשר לפגוע באופן קיצוני בזכויות אנשים החשודים בעברות ביטחון – הרבה מעבר למה שמאפשר ההליך הפלילי הרגיל. בין השאר מאפשר החוק להחליט על הארכת מעצרו של חשוד בהיעדרו, מבלי שיתאפשר לו להתגונן, ואף להסתיר ממנו מידע באשר להחלטת השופט להאריך את משך המעצר. בחודש מרס 2008 **עתרו** האגודה לזכויות האזרח, הוועד הציבורי נגד עינויים וארגון עדאלה לבג"ץ נגד החוק. הארגונים התריעו, כי אם לא יבוטל החוק, ימשיכו לשלול את חירותם של בני אדם ללא ביקורת שיפוטית, מבלי לשמוע אותם, מבלי לראות אותם ומבלי שסנגוריהם יוכלו להשמיע את דבריהם באופן אפקטיבי. עוד הזהירו הארגונים, כי החוק פותח פתח חמור להתעללות בעצורים ולעינויים.

במהלך הדיונים בעתירה החליטו תשעת שופטי ההרכב ברוב דעות לבחון את חוקתיות החוק לאחר עיון בחומר חסוי של השב"כ, ללא נוכחות העותרים וללא הסכמתם. צעד כזה הוא חסר תקדים, שכן הכלל בבג"ץ הוא שבית המשפט אינו מוסמך לעיין בחומר חסוי, אלא בהסכמת העותרים. בשל החלטה זו החלטנו, האגודה והארגונים האחרים השותפים לעתירה, **למחוק את העתירה**. ההחלטה התקבלה בלב כבוד, בשם אותם העקרונות שבשמם עתרנו - עקרונות של קיום הליך תקין והוגן; אין חקיקת סתר במדינה דמוקרטית, ואין זה ראוי כי בית המשפט יבחן סוגיה עקרונית כמו חוקתיותו של חוק על סמך מידע ונימוקים סודיים.

קו פתוח לפניות אסירים

האגודה מפעילה קו פתוח לפניות אסירים, ומטפלת בתלונותיהם מול הרשויות. הפניות עוסקות בנושאים מגוונים כגון תנאי מאסר, אלימות ויחס בלתי הולם של סוהרים, ביקורי משפחות, הזכות לנישואין ולהתייחדות, הזכות לדיור ולשיקום לאחר השחרור, ועוד. לדוגמה: אנו מטפלים בענייניו של אסיר, שבקשותיו לפרסם מאמרים בעיתונות אינן נענות או נדחות ללא נימוקים מספקים; הגשנו מספר תלונות ליחידה לחקירת סוהרים בנושא אלימות סוהרים; במספר מקרים, התערבותנו הביאה לאישור חופשות, שנשללו מאסירים ללא סיבה מוצדקת; בעקבות פנייתנו, הוחזר לאסיר ציוד שנלקח ממנו ללא הצדקה, ואסיר אחר, שהתלונן על טיפול רפואי לא הולם, זכה לטיפול לשביעות רצונו. לאחר מספר שנים שבהן פועל הקו החם, אסירים מכל רחבי הארץ רואים באגודה כתובת לתלונות ולסיוע.

צילום: יואב לף

חופש הביטוי

בשנה האחרונה אנו עדים להתגברות מסוכנת של האימים על חופש הביטוי, ההפגנה והפעילות הפוליטית בישראל. לאימים אלה פנים רבות, וביניהן יוזמות חקיקה אנטי דמוקרטיות להגבלה של חופש הביטוי; התנכלות לארגוני זכויות אדם ולפעיליהם; וניסיונות לצמצם את זירת השיח החופשי ברשת האינטרנט. הצרת חופש הביטוי מכוונת לעיתים קרובות כלפי מיעוטים, שקולם גם כך נשמע פחות בציבוריות הישראלית, ובמיוחד כלפי האזרחים הערבים.

האגודה מנסה לעמוד בפרץ ולהזכיר, כי חופש הביטוי הוא זכות יסוד ומרכיב חיוני בדמוקרטיה. ההגנה על חופש הביטוי חשובה דווקא במקרים הקשים, הקיצוניים והמקוממים ובעיתות משבר ומחלוקת, וחיונית במיוחד להגנה על זכויות האדם של קבוצות מיעוט. מספר

צילום: Trillia Fidei-Bagwell

דוגמאות לפעילות האגודה:

- [מחינו](#) נגד הצעת "חוק הנכבה", שביקשה להטיל שלוש שנות מאסר על מי שיציין את יום העצמאות כיום אבל;
- [פנינו](#) למשנה לפרקליט המדינה, בדרישה שלא לפתוח בחקירה נגד הארגונים "פרופיל חדש" ו"מטרה 21", בשל חומרים שהופיעו באתרי האינטרנט שלהם;
- [פנינו](#) ליועץ המשפטי לממשלה בעקבות חקירתו בשב"כ של עובד בארגון רופאים לזכויות אדם, בדרישה להנחות את השב"כ שלא להטריד פעילי זכויות אדם;
- [תמכנו](#) בקיום תהלוכת הימין באום אלפחם, למרות הקשיים שעוררה, בהיעדר חשש קרוב לוודאי שהתהלוכה תשמש להסתה גזענית או לאלימות;
- [פנינו](#) לרשות השידור בבקשה לשדר את הסרט "שיטת השקשוקה", העוסק בקשרי הון-שלטון ומתמקד במשפחת עופר, למרות האזהרות שקיבלה מעורכי הדין של המשפחה. בסופו של דבר שודר הסרט, הגם שבשינוי עריכה;
- [פנינו](#) ליועץ המשפטי לממשלה בבקשה לדחות את בקשתו של הפרקליט הצבאי הראשי לנקוט בהליכים פיליליים נגד יוצר הסרט "ג'נין ג'נין";
- [פרסמנו](#) מאמרים רלבנטיים בתקשורת הכתובה והאלקטרונית.

כשהתותחים רועמים המפגינים שותקים?

במהלך מבצע "עופרת יצוקה" נחשפה מציאות מדאיגה של פגיעה בחופש הביטוי וההפגנה של אנשים שביקשו למחות על הפעולה הצבאית ועל הפגיעה הקשה באזרחים במהלכה. במקרים רבים לא איפשרו רשויות ומוסדות אקדמאיים את קיומן של הפגנות ועצרות שקטות ונעזרו בגורמי אכיפת החוק במניעתן ובפיזורן. מפגינים רבים, רובם ערבים, שהשתתפו בפעולות מחאה חוקיות, נעצרו, ונגד חלקם הוגשו כתבי אישום. בחלק מהמקרים, לא היו למעצרים, לעיכובים או לפיזור ההפגנות כל בסיס משפטי או עובדתי.

כבר במהלך הלחימה [פנתה](#) האגודה לזכויות האזרח אל היועץ המשפטי לממשלה, והתריעה מפני מה שהסתמן כמדיניות של יד קלה במעצרים ובפיזור פעולות המחאה. האגודה הדגישה, כי אסור למשטרה או לשב"כ להתערב או להגביל את חופש הביטוי, רק בשל תוכן פעולות המחאה. האגודה [פנתה](#) גם, בשיתוף ארגונים עמיתים, לעורכי החדשות בתקשורת הכתובה והאלקטרונית, בבקשה לתת במה גם לעמדות ביקורתיות ולמידע המגיע מארגוני זכויות אדם על המתרחש בעזה. האגודה מייצגת שישה מתושבי הדרום, שהוגש נגדם כתב אישום בשל משמרת מחאה חוקית לחלוטין שערכו בבאר שבע בעת הלחימה, תחת הכותרת "הדרום למען השלום". בקרוב מתעתדת האגודה לפרסם דוח מקיף, שיבחן את הפרת חופש הביטוי בישראל בעת הלחימה בעזה.

חופש הביטוי באוניברסיטאות

עמית דויטשר הוא סטודנט באוניברסיטת בן גוריון בבאר שבע. עמית וסטודנטים נוספים ביקשו לקיים הפגנה בקמפוס האוניברסיטה, לאות הזדהות עם עובדי הקבלן שמועסקים באוניברסיטה, ואשר לדעת הסטודנטים אינם מקבלים את הזכויות שלהן הם זכאים. כשפנו לרשויות האוניברסיטה בבקשה לקיים את ההפגנה, נמסר לעמית ולחבריו כי תקנות האוניברסיטה אוסרות על קיום הפגנה בקמפוס בנושאים פוליטיים או שנויים במחלוקת. בקשתם להפגין נדחתה על-ידי הנהלת האוניברסיטה בנימוק של סכנת פגיעה בסדר הציבורי.

עמית דויטשר.
צילום: מייק הורטון

עמית וחבריו פנו לאגודה לזכויות האזרח, שהגישה בשמם **עתירה לבית המשפט המחוזי בבאר שבע**. בפסק דין תקדימי הורה בית המשפט לאוניברסיטה לאפשר לסטודנטים להפגין בקמפוס, ולהסיר מתקנון האוניברסיטה את הסעיף הבלתי-דמוקרטי. **בית המשפט פסק כי הזכות להפגין, גם בנושאים פוליטיים או שנויים במחלוקת, הוגדרה בחוק זכויות הסטודנט, וקבע כי השמירה על הסדר הציבורי אינה יכולה לשמש כתירוץ לאיסור על קיום הפגנות.**

לאחר מתן פסק הדין **פנתה** האגודה לאוניברסיטת בר אילן, שנותרה האוניברסיטה היחידה שבה איסור דומה על הפגנות בשטח פתוח, בבקשה שתבטל איסור זה. האוניברסיטה מגבשת נוסח לתיקון התקנון. בעקבות פסק הדין גם הגישו חברי כנסת מכל גווי הקשת הפוליטית הצעת חוק, שמטרתה להבטיח עוד יותר את זכותם של סטודנטים לקיים הפגנות בקמפוסים. עוד פנינו לאוניברסיטת חיפה בדרישה לבטל את דרישתה, כי הבחירות לוועד הסטודנטים הערבים יתקיימו בנוכחות שוטרים, וכי הוצאות שכר השוטרים ואנשי הביטחון של האוניברסיטה יוטלו על שכמם של הסטודנטים הערבים. בפנייה התייחסנו גם לשורת צעדים שבהם נקטה האוניברסיטה בשנים האחרונות, ושהביאו להגבלת זכותם של הסטודנטים הערבים לחופש ביטוי ולחופש פעילות פוליטית. בעקבות פנייתנו חזרה בה האוניברסיטה מדרישתה שהסטודנטים ישאו בהוצאות.

חופש המידע

נהלים עלומים

ג', בן 60, עמד להשתחרר בתחילת חודש יוני 2008 מבית הסוהר מעשיהו, לאחר 4 שנות מאסר. בשל נסיבות חייו, לא היה לו מקום כלשהו שבו יוכל להתגורר לאחר שחרורו מהכלא. הוא פנה לגורמי הרווחה בבקשה לסיוע בדיוור, אך אלה השיבו את פניו ריקם, וטענו כי על פי כללי משרד השיכון אין ביכולתם לסייע לו. אלא שאותם גורמים טעו; נהלי משרד השיכון דווקא כוללים הנחיות מפורשות לטיפול באסירים משוחררים חסרי בית, אולם גורמי הרווחה לא הכירו אותם. בחודש מאי 2008 הגישה האגודה לזכויות האזרח בשמו של ג' **עתירה לבית המשפט לעניינים מינהליים בירושלים**, בדרישה לסייע לו למצות את ההליכים מול משרד השיכון מבעוד מועד, בטרם ישוחרר לרחוב. בינתיים שוחרר ג', ומצא עצמו נודד בין מקלטי לילה ובתיהם של קרובי משפחה. רק כחודשיים לאחר שחרורו, ובעקבות הגשת העתירה, הוסדרה זכאותו לקבלת סיוע.

העוול שנעשה לג' היה יכול להימנע, לו כל גורמי הרווחה היו מודעים לנהלי משרד השיכון. עוד רבים המעוניינים בסיוע בשכר דירה או בדיוור ציבורי, אינם מודעים לתנאי הזכאות. בעתירה שהגישה האגודה לזכויות האזרח בשמו של ג' היא גם דרשה ממשרד השיכון לפרסם את נהליו באופן אפקטיבי. בחודש אוגוסט 2008 החל משרד השיכון להעלות את נהליו לאתר האינטרנט של המשרד, והאגודה ממשיכה לפעול לשקיפות בקריטריונים של משרד השיכון לסיוע בדיוור.

משרד השיכון הצטרף אל משרד הפנים, אשר נאלץ גם הוא לפרסם את נהליו באינטרנט, בעקבות עתירה שהגישה האגודה לזכויות האזרח עם ארגונים עמיתים. בחודש אפריל 2008 הגישו הארגונים בקשה לפי פקודת בזיון בית המשפט, לאחר שמשרד הפנים קיים את פסק הדין באופן חלקי. בעקבות זאת פורסמה עוד שורה של נהלים, והמגעים עם משרד הפנים לפרסום כל הנהלים עודם נמשכים. עוד הגשנו, בדצמבר 2008, עתירת חופש מידע לבית המשפט לעניינים מינהליים בתל אביב. בעתירה ביקשנו להורות לשירות בתי הסוהר לפרסם את נהליו הפנימיים באמצעות אתר האינטרנט שלו, ולהניח את הנהלים לעיון העצורים והאסירים בבתי המעצר ובבתי הסוהר.

מה טוב לאזרח לחשוב

ארכיון צה"ל מהווה על פי החוק חלק בלתי נפרד מגנזך המדינה, ואולם למעשה הוא מנוהל על ידי מערכת הביטחון, ולגנזך המדינה אין שליטה על הנעשה בו. בשנת 2004 הגישה האגודה לזכויות האזרח עתירה לבג"ץ בשמו של העיתונאי והחוקר גרשום גורנברג, לאחר שארכיון צה"ל סירב לבקשתו לעיין בחומר ארכיוני שנדרש לו לצורך מחקר שערך. אגב הטיפול בעניינו של גורנברג התוודענו לדפוסי פעולה ולמנגנונים, שמשמשים את מערכת הביטחון כדי להקשות על חוקרים ועל מחקר חופשי ובלתי מוטה, ובכללם - אפליה בין חוקרים, התערבות בתוכן המחקרים, נהלי עבודה פסולים ו"סודיים", סחבת בחשיפת מסמכים ועוד. הגבלת חופש המחקר בגנזך

צילום: Trillia Fidei-Bagwell

המדינה משבשת את חקר העבר ומונעת מאיתנו להפיק ממנו לקחים, שחיוניים לחיינו בהווה ובעתיד. היא פוגמת בשיח הציבורי הדמוקרטי, ומאפשרת ליחידים לקבוע מה טוב לאזרח לדעת – ועקב כך – מה טוב לאזרח לחשוב.

במהלך ההתדיינות בעניינו של גורנברג חלו בארכיון צה"ל מספר שינויים עקרוניים, אולם המצב עדיין רחוק מלהיות משביע רצון. במקביל להתדיינות בבג"ץ מסייעת האגודה לחוקרים אחרים שפונים אליה, שרבים מהם אינם מודעים לזכויותיהם ולהתפתחויות השונות, שעשויות לסייע להם בהתמודדות עם הקשיים שמוערמים בדרכם. לשם כך גם **ריכזנו באתר האגודה** את המידע שאספנו על המתרחש בארכיון.

הזכות לפרטיות

העידן הטכנולוגי, לצד יתרונותיו, מביא גם אימים חדשים ומתגברים על הזכות לפרטיות. במאגרי מידע של גופים ציבוריים ושל חברות פרטיות נצבר מידע מגוון על אודות האזרחים. לא תמיד נשקלות ההשלכות של הפגיעה בפרטיות אל מול היתרונות שבהקמת המאגר, לעיתים לא נשקלות חלופות פוגעניות פחות, ולעיתים לא מובטחת באופן מספק ההגנה על המאגר מפני דליפות.

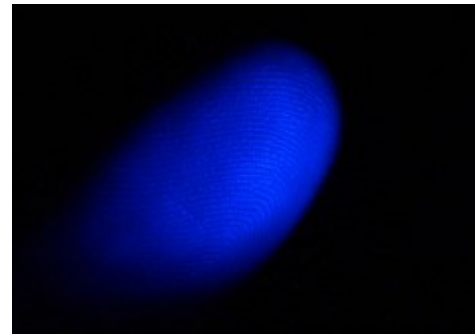
האגודה לזכויות האזרח פועלת בבתי המשפט, בכנסת ומול המינהל הציבורי למזעור הפגיעה בפרטיות ולצמצום יכולתם של גורמים שונים לאסוף מידע ולעשות בו שימוש בלתי הולם. בין השאר תלויות ועומדות בבג"ץ [עתירה](#) שהגישה האגודה, באמצעות התוכנית לזכויות אדם בפקולטה למשפטים באוניברסיטת תל-אביב, נגד חוק נתוני תקשורת ("חוק האח הגדול"), המאפשר למשטרה לקבל מחברות הסלולר ומספקיות האינטרנט מידע אישי

מתוך כרזה שפרסמה האגודה בדצמבר 2008, לציון יום זכויות האדם הבין-לאומי ו-60 שנה להכרזה האוניברסלית בדבר זכויות האדם. עיצוב: אמיתי סנדי

על כל אדם; [ועתירה](#) שהגשנו, בשיתוף ארגונים עמיתים ובאמצעות התוכנית לזכויות אדם בפקולטה למשפטים באוניברסיטת תל-אביב, בדרישה לבטל הוראות בתקנות דמי מחלה, הפוגעות בזכותם של עובדים לפרטיות.

מאגר על הפנים

בחודשים האחרונים מנהלת האגודה לזכויות האזרח מאבק אינטנסיבי נגד הצעת החוק המבקשת להקים בישראל מאגר ביומטרי. על-פי הצעת החוק, במקביל להנפקת תעודות זהות "חכמות", יוקם מאגר מידע ביומטרי שיכלול טביעות אצבע וקידוד פנים ממוחשב של כל אזרחי ישראל ותושביה.

צילום: imelenchon, www.morguefile.com

הקמת מאגר מידע כה רגיש היא צעד מסוכן, שאין לו אח ורע באף אחת מהמדינות הדמוקרטיות המערביות: המאגר ירכז בידי המדינה מידע אישי רגיש וכוח עצום ורב, ודליפת מידע ממאגר כזה תגרום לנזק בלתי הפיך, שכן זהו מידע אישי שאינו ניתן לשינוי או להחלפה. הליכי החקיקה להקמת המאגר הביומטרי נעשים בחופזה, ללא דיון ציבורי מעמיק, וללא בחינה של חלופות אפקטיביות למאגר, שאינן פוגעות בזכויות האדם. יתרה מזאת, בהצעת החוק להקמת המאגר

חסרה התייחסות לסוגיות קריטיות של אבטחת המידע הרגיש שבמאגר. הדבר חמור במיוחד לנוכח ניסיון העבר, שהוכיח כי המדינה נכשלת שוב ושוב בהגנה על מאגרי המידע שברשותה מפני פריצות ודליפות.

האגודה פועלת נגד המאגר הביומטרי בשילוב של כלים: פעילות לובי בקרב חברי הכנסת, כולל הפצת ניירות עמדה והשתתפות בישיבות של ועדות הכנסת; פעילות ענפה באינטרנט, כולל הקמת אתר מיוחד המוקדש לנושא; ושיתוף פעולה צמוד עם נציגים עצמאיים של החברה האזרחית, ביניהם בלוגרים, משפטנים ומומחי טכנולוגיה.

מאגר עובדי סיעוד

לאחרונה החלו משרד הפנים ומשרד התמ"ת לנהל מאגר של עובדי סיעוד בלתי מועסקים, המיועד למעסיקים פוטנציאליים ומתפרסם באינטרנט. תכלית הקמת המאגר ראויה ומבורכת – לאפשר למהגרי העבודה להשתלב שוב בעבודה במקום להביא חדשים תחתיהם; אלא שפורסמו בו ללא צורך פרטים אישיים רבים של מהגרי העבודה, ביניהם שנת הלידה, מספר הדרכון, נתינות וכתובת מגורים. בעקבות פניית האגודה, יחד עם קו לעובד ומוקד סיוע לעובדים זרים, במחאה על הפגיעה בפרטיות, ערך משרד התמ"ת שינוי במאגר, והוא כולל כעת את שמות העובדים ומספרי הטלפון שלהם בלבד. רק ללשכות התיווך המורשות נגישות לכל המידע אודות העובדים.

רשומה רפואית לאומית

מזה כשלוש שנים מקדם משרד הבריאות את פרויקט "רשומה רפואית לאומית" - פרויקט שאפתני להקמת מאגר מידע ממוחשב, שירכז את המידע הרפואי על כל תושבי ישראל ויאפשר לגופים רבים גישה אליו. מטרת הפרויקט לסייע בטיפול בחולים, במיוחד במצבי חרום, אולם הוא מציב [אתגרים קשים](#) לזכויות האדם של המטופלים, ובפרט לזכות הפרטיות. נציג האגודה לזכויות האזרח **חבר בוועדה לאתיקה ומשפט** של הפרויקט, והצליח, ביחד עם גורמים נוספים, להשפיע על החלטותיה לגבי עקרונות ההסדר המתגבש. במקביל פועלת האגודה מול גורמים במערכת הבריאות ובמשרד המשפטים, כדי להתריע נגד קידום הפרויקט במצב הנוכחי שבו נתונות מערכות המידע הממוחשבות במערכת הבריאות.

במסגרת פיתוחו של פרויקט רשומה רפואית לאומית מפעיל משרד הבריאות כ"פיילוט" מערכת ממוחשבת לאיתור מקרים של חשד לאלימות במשפחה. המטרה ללא ספק ראויה, אולם לאגודה התברר שהפיילוט מתנהל ללא כללים להרשאת גישה למאגר המידע וללא נהלים שיבטיחו את אבטחת המידע ואת הגנת הפרטיות. הפיילוט אף לא כלל בחינה של היבטים אלה. לאחר שהאגודה התריעה על הבעיה מספר פעמים בפני היועץ המשפטי לממשלה ובפני רשם מאגרי המידע, הודיע **משרד המשפטים, כי הוא מעכב מתן אישור להרחבה של ה"פיילוט"**.

אזרחות, תושבות וזכויות מהגרים ופליטים

מבקש עיר מקלט

כ-17,000 מבקשי מקלט ופליטים [שוהים כיום](#) במדינת ישראל. רובם מגיעים מאפריקה דרך מצרים, בדרכים לא דרכים. הם מגיעים ממדינות ומאזורים שבהם מתרחשים מעשי טבח ורצח עם, מלחמות אזרחים, הפרות זכויות אדם ורדיפות פוליטיות נרחבות. מרביתם טוענים כי אם יגורשו, תישקף סכנה לחייהם או לשלומם הגופני. רבים מן הפליטים מגיעים לישראל ללא כסף, ללא קרובים או ידידים, לאחר תלאות קשות, ונושאים עמם צלקות גופניות ונפשיות. למרות הגידול במספר מבקשי המקלט בשנים האחרונות ודחיפות הנושא, מדינת ישראל עדיין לא השכילה לגבש מדיניות הולמת לטיפול בפליטים, שתעלה בקנה אחד עם חובותיה לפי המשפט הבינלאומי ועם ערכי המוסר, הדמוקרטיה וזכויות האדם. הדרכים שבהן בחרה מדינת ישראל להתמודד עם התופעה נעות בין התעלמות והזנחה לנקיטת אמצעי הרתעה חריפים, תוך הפרתן של חובות משפטיות מובהקות ופגיעה בזכויות אדם.

האגודה לזכויות האזרח חברה [בפורום לזכויות פליטים](#), הכולל שמונה ארגוני זכויות אדם הפועלים לקידום ההכרה בזכויותיהם של מבקשי מקלט ופליטים בישראל. עד עתה פרסם הפורום שלושה פרקים מתוך [מסמך מדיניות מעמיק](#), אשר יעסוק בכל ההיבטים הנוגעים להגנה על פליטים ועל זכויותיהם, כולל פתרונות לטווח ארוך. בחודש ספטמבר 2008 יזם הפורום, בשיתוף ארגונים נוספים, [קמפיין ציבורי](#) נגד מדיניות "ההחזרה החמה", שעל-פיה מגורשים מבקשי מקלט בחזרה למצרים מיד לאחר שחצו את הגבול, ללא תשאול וללא מתן גישה לארגוני סיוע ולנציבות הפליטים של האו"ם. במסגרת הקמפיין הופץ [סרטון](#) המתאר את שיטת "ההחזרה החמה" ונערכה [הפגנה](#) מול משרד הביטחון. [נשיא האגודה, סמי מיכאל, פנה במכתב לנשיא המדינה](#), שמעון פרס, בקריאה

צילום: חגי מטר

שיתערב ויפנה אל שר הביטחון בדרישה לחדול ממדיניות זו. [עתירת ארגוני זכויות אדם](#), ביניהם האגודה, נגד "ההחזרה החמה" עודה תלויה ועומדת. כמו כן שותפה האגודה [לעתירות](#) שהגישו התוכנית לזכויות פליטים באוניברסיטת תל אביב, מוקד סיוע לעובדים זרים וארגונים נוספים, נגד תנאי הכליאה של מבקשי מקלט בקציעות (העתירה נדחתה), ונגד גירוש מבקשי מקלט מאילת (שר הפנים ביטל לאחרונה הגבלה זו והעתירה נמחקה). האגודה גם [פועלת](#), בשיתוף ארגונים עמיתים, [לבלימת הצעת "חוק ההסתננות"](#), המחמירה באופן משמעותי את העונשים המוטלים על מי שנכנסו לישראל ללא היתר, כולל פליטים, ועל מי שסייעו להם. ההצעה מבקשת לעגן בחוק את מדיניות "ההחזרה החמה", ולאפשר מעצר ממושך של מבקשי מקלט, לרבות ילדים.

לא בלי בתי (ובני)

ע', אזרח ישראל, ומ', אזרחית הפיליפינים, הכירו לאחר שמ' הגיעה לארץ כמטפלת בתחום הסייעות. הם הפכו לבני זוג ולאחר כשנה עברו להתגורר יחדיו. הם לא יכלו להינשא, מכיוון שמ' הקתולית לא יכלה להתגרש מבן זוגה הקודם. מעמדה של מ' בישראל הוסדר כבת זוגו הידועה בציבור של ע'.

בשנת 2005 הגיעו לארץ שני ילדיה הצעירים של מ', שנותרו עם הוריה המבוגרים בפיליפינים, לאחר שאלה התקשו לגדלם. הם הצטרפו לתא המשפחתי של ע' ומ', למדו עברית והחלו ללמוד בבית ספר. ע' ומ' ביקשו להסדיר את מעמדם של הילדים, אך נתקלו בסירוב. משרד הפנים מסדיר את מעמדם של "ילדים נלווים" לבני זוג הנשואים לאזרחים ולתושבים ישראלים כעניין שבשגרה, ואולם בעניינם של ע' ומ' טען, שכיוון שבני הזוג הם ידועים בציבור ואינם נשואים זה לזה, על הילדים לצאת מיד מן הארץ, ולא – יגורשו.

האגודה לזכויות האזרח [עתרה לבית המשפט לעניינים מינהליים בירושלים](#) בשם בני הזוג והילדים, בטענה כי מדיניות משרד הפנים פוגעת שלא כדין בזכות לחיי משפחה ובזכות לשוויון. האגודה דרשה כי משרד הפנים ישקול את טובתם של הילדים ויאפשר הסדרת מעמדם, וכי יטפל באופן זהה בילדים קטינים של בן זוג זר של אזרחי ישראל, בין אם בני הזוג הם ידועים בציבור ובין אם הם נשואים. בעקבות העתירה [קיבלו הילדים מעמד בישראל](#).

ובמקום הראשון: משרד הפנים

מדי שנה מגיעות לצוות פניות הציבור של האגודה מאות רבות של תלונות הנוגעות להתנהלות משרד הפנים, ובשנים האחרונות מירב הפניות המתקבלות הן בנושא זה. פעילות האגודה לזכויות האזרח מול פקידי משרד הפנים ובבתי המשפט מביאה במקרים רבים **לפתרון עניינם הפרטני של הפונים**. כן מגישה האגודה **עתירות** בנושאים עקרוניים הנוגעים לענייני רישום ומעמד אזרחי. בין הנושאים שבהם עסקנו בשנה האחרונה: ההליך להסדרת מעמדם של בני זוג ידועים בציבור של אזרחים ושל תושבים ישראלים; גביית "אגרות" גבוהות על חידוש דרכון שאבד או שנגנב, המהוות למעשה קנס בלתי חוקי; הבטחת שקיפות של הנהלים והקריטריונים שעל-פיהם מתקבלות החלטות בענייני מעמד; הקניית זכויות סוציאליות לבני זוג פלסטינים ש"מוקפאים" על פי "חוק האזרחות" במעמד ארעי ללא זכויות; הסדרת מעמדם של הורים זרים לילדים ישראלים; והסדרת מעמדם של מחוסרי אזרחות.

הכבילה בעינה עומדת

צילום: פלביה דיסגני

לפני למעלה משלוש שנים ניתן פסק הדין ב"בג"ץ **הכבילה**", שהגישו האגודה לזכויות האזרח וארגונים עמיתים באמצעות התוכנית למשפט רווחה באוניברסיטת תל אביב. על-פי הסדר הכבילה, כל מהגר עבודה "כבול" למעסיק מסוים, וברגע שעזב את מעסיקו – אם בשל ניצול ותנאי עבודה או שכר מחפירים, אם משום שפוטר או משום שהמעסיק הלך לעולמו – פוקע רישיון ישיבתו, והוא הפך לשוהה ללא היתר ולמעמד לגירוש. בג"ץ קבע, כי ההסדר יוצר מעין-עבדות בגירסה מודרנית ופוגע בזכויותיהם הבסיסיות של מהגרי העבודה, ועל כן דינו להתבטל, והורה למדינה לגבש בתוך שישה חודשים הסדרי העסקה חדשים בענפי הסיעוד, החקלאות והתעשייה. אולם, מאז נדחה שוב ושוב מועד כניסתם לתוקף של הסדרי ההעסקה החדשים, ומדיניות הכבילה בעינה עומדת. בשלוש השנים שחלפו מאז מתן פסק הדין נעצרו וגורשו מאות ואולי אלפים של מהגרים רק משום שעזבו את מעסיקם.

בחודש יולי 2008 הגישו הארגונים העותרים **בקשה לפי פקודת בזיון בית המשפט**. בנובמבר 2008 **קבע בג"ץ** שהמדינה ביזתה את פסק הדין. בית המשפט הורה למדינה לדווח בתוך 30 יום כיצד ומתי יפורסמו הנהלים החדשים שאמורים להחליף את הסדר הכבילה, ולוודא כי כל הרשויות מפנימות את העובדה שעידן כבילת העובדים למעסיקהם חלף מן העולם. המדינה עדיין לא מילאה את הוראות בית המשפט, והדין המשפטי נמשך.

ילדים של אף אחד

האגודה לזכויות האזרח ומוקד סיוע לעובדים זרים **מלווים** כבר כמה שנים את עניינם של קטינים זרים, השוהים בישראל לבדם. במסגרת הליכים בבתי המשפט דרשנו לערב את שירותי הרווחה בהליכי המעצר והגירוש של קטינים כאלה, ולא לגרשם בחזרה לארצות מוצאם בלי לוודא כי יש מי שממתין להם שם.

בעקבות ערעור שהגשנו עם המוקד לבית המשפט העליון **גיבשה המדינה נוהל** לטיפול בקטינים בלתי מלווים, המשלב את שירותי הרווחה בהליך המעצר. על פי הנוהל, קטינים עד גיל 12 כלל לא יוחזקו במעצר, ואילו קטינים מעל גיל 12 יוחזקו במתקן מעצר שבו יועסק עובד סוציאלי, שיהיה מוסמך לקבוע אם ניתן להשאירם במעצר או שיש להעבירם למסגרת אחרת. משרד החוץ יערוך את הביורורים ואת התיאום הדרוש עם מדינת המוצא, בכדי לבדוק את האפשרות לקלוט ילד שיגורש אליה. בית המשפט הורה למדינה "ליישם את הנוהל שגובש ככתבו וכלשונו". האגודה עוקבת אחר יישום הנוהל.

העיר שחברע לה יחדיו: זכויות תושבי ירושלים המזרחית

הם מונים שליש מתושבי ירושלים; מחציתם קטינים, ושני שליש מהם חיים מתחת לקו העוני; מאז 1967, למעלה משליש מאדמותיהם הופקע; למחצית מהילדים בגיל בית הספר אין מקום במערכת החינוך הממלכתית; הם סובלים מטרטורים אינסופיים במשרד הפנים; כמחציתם גרים בבתים שנבנו ללא היתר בלית ברירה, כיוון שלא הוכנו תוכניות מתאר לשכונותיהם; כמעט ואין להם שירותי דואר; מאות אלפים חיים בלי מערכת ביוב תקינה ובלא אספקת מים סדירה; מטפלים בהם מעט מדי עובדים סוציאליים, ויותר מדי שוטרים של משמר הגבול. זוהי ירושלים המזרחית. כך חיים שליש מתושבי עיר הבירה ש"חברה לה יחדיו".

כיתה בירושלים המזרחית. צילום: ניב חכלילי

האגודה לזכויות האזרח מפעילה את פרויקט "קידום זכויות תושבי ירושלים המזרחית", בשיתוף עם נציגי הקהילה וארגונים מקומיים, במטרה להפסיק את ההזנחה ולשפר את תנאי החיים בירושלים המזרחית. בין השאר פועלת האגודה בתחומי **התכנון והבנייה**, **המים**, **התברואה והדואר** מול עיריית ירושלים ומול חברות ורשויות האחראיות על מתן שירותים לתושבי העיר המזרחית. הגשנו **מספר עתירות** לבית המשפט לעניינים מינהליים בירושלים ולבג"ץ בעניין **המחסור החמור בכיתות לימוד** בעיר המזרחית, בעניין **בית ספר יסודי שהוקם בסמוך למפעל מזהם** ובעניין **תוכניות לשיפוץ שכונת סילוואן**, שאינן לוקחות בחשבון את צרכי התושבים. במקביל לעבודה המשפטית אנו שמים דגש על **עבודה ציבורית ותקשורתית**, במטרה להביא לידיעת הציבור, שרובו ככולו אינו מודע לעניין, את המצב המחפיר בירושלים המזרחית. כך, למשל, בתחילת שנת הלימודים היינו שותפים להקמה של "**כיתה**" **בכפר ספרא**, במחאה על מצוקת החינוך הקשה בעיר המזרחית; והבאנו לחשיפת הפגיעה בזכויות תושבי ירושלים המזרחית בעשרות **כתבות בתקשורת**. במקביל, ערכנו כחמישה **כנסים** לתושבי ירושלים המזרחית, כדי ליידעם על זכויותיהם, והפקנו **דף מידע** לתושבים בתחום החינוך, שחולק בכנסים ובאלפיים עותקים.

בחודש מאי 2009 פרסמנו **דוח של עובדות ונתונים** על הפרות זכויות האדם של תושבי ירושלים המזרחית, וכן **דוח מיוחד הסוקר את מדיניותו של ראש העיר החדש**, ניר ברקת, ביחס לירושלים המזרחית, במלאת 200 ימים לכהונתו. במקביל ערכנו, בשיתוף ארגונים עמיתים, ועדי תושבים משכונות ירושלים המזרחית ותושבים מהעיר המזרחית, **הפגנת מחאה** בכניסה לשער שכם בעיר העתיקה בירושלים. ההפגנה, תחת הכותרת "להתעורר מפנטזיית האיחוד", התקיימה ביום צעדת ירושלים, שנערכה לציון חגיגות 42 שנים ל"איחוד העיר".

פעילותה של האגודה – במישור המשפטי ובמישור הציבורי – כבר הניבה **מספר הישגים חשובים**. כך, למשל, בעקבות עתירה לבית המשפט לעניינים מינהליים בירושלים הצהירה העירייה כי **תעכב עבודות פיתוח בשכונת סילוואן**, המתבצעות בניגוד לחוק ולכללי המנהל התקין ועלולות לפגוע קשות בחיי התושבים; עיריית ירושלים הודיעה כי תתחיל **בתרגום כל טפסי העירייה** לערבית; **נחשפו נהלים משטרתיים** הנחוצים לתושבים כדי שידעו כיצד להתמודד עם הבידוקים הביטחוניים ועם פעולות אכיפה נוספות המגבילות את זכויותיהם הבסיסיות; **הוספו תקנים של 12 עובדים סוציאליים** ללשכת הרווחה בירושלים המזרחית; **תוקנה מערכת הביוב** בשכונות ראס חמיס ומחנה הפליטים שועפט, שנהרסה בזמן בניית גדר ההפרדה; וחברת הדואר **התחייבה לפתוח שתי סוכנויות חדשות** בג'בל מוכבר ובסילוואן.

עו"ד טלי ניר מהאגודה נושאת דברים בהפגנה ביום ירושלים, מאי 2009. צילוח: חני אלוד

עורכות הדין טלי ניר ונסרין עליאן, אשר מובילות את פרויקט זכויות האדם של תושבי ירושלים המזרחית באגודה לזכויות האזרח, זכו השנה לקבל את הוקרה מידי נציגי ועד שכונת סילוואן ואדי חילווא. בטקס חלוקת האות ציינו נציגי התושבים את חשיבותה של פעילות האגודה עבורם: הפעילות המשפטית למיצוי זכויותיהם, הפעילות הציבורית שהעלתה את המודעות למצוקתם של תושבי ירושלים המזרחית ומעבר לכל אלו – את החשיבות שבגיוס התושבים עצמם למאמץ אזרחי משותף.

כחולים בשחור

אל האגודה לזכויות האזרח הגיעה תלונה על שני שוטרים שעבדו בגביית חובות עבור קבלן עיקולים בהוצאה לפועל בירושלים המזרחית, תוך הונאה, שימוש באיומים ושימוש לרעה בכוח המשרה. על-פי התלונה, השוטרים נהגו להתקשר לחייבים ממזרח העיר ולבקשם להגיע למקום מפגש באמתלות שונות, כגון שכלי רכבם היה מעורב בתאונת דרכים או באירוע חבלני ועל כן הם נדרשים להגיע לבדיקת הרכב; כאשר החייבים היו מגיעים למקום המפגש, היו השוטרים מודיעים להם כי רכבם מעוקל עד לתשלום החוב התלוי ועומד נגדם. הם דרשו את תשלום החוב בו במקום באיומים, וסרבו לשחרר את הרכב עד לביצוע מלוא התשלום. בתמורה קיבלו השוטרים תשלום "בשחור" מקבלן העיקולים.

האגודה [פנתה למחלקה לחקירות שוטרים](#) (מח"ש) בבקשה לפתוח בחקירה בחשד למעשים פליליים של השוטרים. לאחר תזכורות רבות הודיעה מח"ש כי הוחלט לא לפתוח בחקירה, מחוסר עניין לציבור. בעקבות ערר שהגישה האגודה לפרקליט המדינה הוחזר התיק לבדיקת מח"ש, ובתחילת חודש מרס 2009 נעצרו [בסוף שני השוטרים וקבלן ההוצאה לפועל](#).

זכויות האדם בשטחים הכבושים

צילום: מיקי קרצמן

אזרחים אינם בשר תותחים

במהלך הלחימה בעזה בסוף דצמבר 2008 ובמהלך ינואר 2009 (מבצע "עופרת יצוקה"), עסקה האגודה בפעילות ציבורית אינטנסיבית. נוכח הפגיעה האנושה באוכלוסייה האזרחית שנלווהה למערכה, ונוכח התמיכה הגורפת בפעולות הלחימה בקרב הציבור הישראלי, לקחה על עצמה האגודה לזכויות האזרח את התפקיד הקשה להזכיר ולהתריע, כי גם בעיתות מלחמה יש כללים, ולנסות ליצור שיח ציבורי אלטרנטיבי על המחיר המוסרי שגובה הלחימה. האגודה קראה לשני הצדדים לכבד את ההוראות של דיני הלחימה והמוסר, האוסרים פגיעה בלתי מובחנת ובלתי פרופורציונאלית באזרחים, ובמבנים ותשתיות שאינם מטרת צבאיות מובהקות. הדגשנו, שאין בהפרות של דיני הלחימה על-ידי אחד הצדדים כדי להצדיק או להכשיר הפרות שכאלו על-ידי הצד השני.

פעילותנו כללה מודעות בעיתונות ובאינטרנט, הקוראות להפסקת הפגיעה באזרחים; יזום כתבות ומאמרים בתקשורת; פניות לקובעי מדיניות; והגשת שתי עתירות לבג"ץ, בשיתוף ארגונים עמיתים, בדרישה לאפשר פינוי פצועים בעזה ולחדש את אספקת הדלק כדי לעצור את קריסת התשתיות ברצועה (שתי העתירות נדחו). במהלך ימי הלחימה הפעילו האגודה וארגונים עמיתים בלוג שבו עדכונים על הפגיעה באוכלוסייה אזרחית, ומצגת באתר האגודה שבה עודכן באופן שוטף מספר הנפגעים. כמו כן הפעילה האגודה, בשיתוף "שתי"ל" והמרכז לפלורליזם יהודי, "קו חם" למתן מידע וייעוץ לתושבי הדרום, שפעל בעברית, ערבית, רוסית, טיגרית ואמהרית. הפעילות הציבורית והמשפטית נמשכה גם לאחר תום הלחימה, בדרישה להקים מנגנון חקירה, שיקיים חקירות עצמאיות ואפקטיביות של אירועים שהתרחשו ברצועת עזה ומעוררים חשש להפרת דיני הלחימה.

יש דברים שלא עושים

אשרף אבו רחמה, תושב בילעין, נורה על ידי חייל צה"ל לאחר שנעצר במהלך הפגנה נגד הגדר באזור ניעלין. אבו רחמה נורה מטווח קצר ביותר בכדור פלדה מצופה גומי, בעודו כפות ועיניו מכוסות לאחר שהמג"ד ביקש להפחיד אותו כדי שידבר עברית. על אף חומרת המעשים, החליט הפרקליט הצבאי הראשי להגיש כתב אישום בעניינם של המג"ד ושל החייל שהיו מעורבים בירי באשמה הקלה יחסית של "התנהגות בלתי הולמת".

האגודה לזכויות האזרח, יחד עם ארגונים עמיתים ועם אשרף אבו רחמה, עתרו לבג"ץ בדרישה להעמיד לדין את המג"ד ואת החייל בעברות ההולמות את חומרת המעשה. בעתירה נטען כי תגובה רפה של המערכת הצבאית נוכח הפרה חמורה כזו מעבירה לקצינים ולחיילים אחרים מסר חמור ביותר של זילות בחיי אדם, ומכשירה את הקרקע למקרים הבאים. ב-1.7.09 קיבל בג"ץ את העתירה וקבע, כי החלטת הפרקליט הצבאי הראשי לוקה בחוסר סבירות קיצוני, שכן סעיף האשמה של התנהגות שאינה הולמת אינו משקף את חומרת העבירה.

חופש התנועה

התושבים הפלסטינים בשטחים הכבושים נאלצים להתמודד עם הגבלות קשות על חופש התנועה, ההופכות את חיי היום-יום – עבודה, לימודים, גישה לשירותי רפואה, ביקורי קרובים - לכמעט בלתי אפשריים. אומנם בשנתיים האחרונות חל שיפור מבחינת חופש התנועה בתוך שטחי הגדה המערבית, אך עדיין מוצבות בשטח מאות חסימות, כבישים רבים סגורים לתנועת פלסטינים, ובחלק מהאזורים הפגיעה בחופש התנועה עודנה קשה.

אל האגודה לזכויות האזרח הגיעה תלונה של קציני צה"ל במילואים, ולפיה צה"ל אוסר על מעבר פלסטינים תושבי הגדה המערבית אל חופי הצפוניים של ים המלח, המצויים בתוך הגדה המערבית, על פי תלונתם, בשיחת תדרוך עם מפקד החטיבה, הסביר המח"ט למפקדים כי הסיבה להצבת מחסום ים המלח היא פגיעה בהכנסות של היישובים היהודיים לחופי ים המלח, הנגרמת כשהתושבים הפלסטינים משתמשים בחופים. האגודה [עתרה](#) לבג"ץ, ובעקבות העתירה הוסר המחסום, וכיום יכולים תושבי הגדה להגיע לים המלח – חוף הים היחיד שאליו הם רשאים להגיע.

פנינו בשמם של הכפרים בית פוריק ובית דג'ן בדרישה להסרת מגבלות התנועה הקיצוניות שהוטלו עליהם, ואשר הפכו את 18,000 תושבי הכפרים לכלואים תחת כיתור קבוע ומתמשך. מאז הכניסה והיציאה לכפרים התאפשרה אך ורק דרך מחסום אחד – מחסום בית פוריק. מסוף שנת 2005 מנעו כוחות צה"ל במחסום את כניסתו לכפרים של כל פלסטיני, שאינו רשום כתושב הכפרים. בכך הפך צה"ל את

מתוך קמפיין (בהכנה) של האגודה נגד סגירת כביש 443 לתנועת פלסטינים. עיצוב: אלון סימון

הכפרים למובלעת מבודדת ומנותקת מיתר הגדה המערבית. בעקבות פניות חוזרות ונשנות של האגודה, הוסר בחודש דצמבר 2008 מחסום בית פוריק, ומצבם של תושבי הכפרים השתפר בצורה ניכרת. חלק ממגבלות התנועה הבלתי-חוקיות המוטלות באזור עדיין נותרו על כן.

בפני בג"ץ עדיין תלויות ועומדות עתירות שהגישה האגודה נגד האיסור שהוטל על תנועת פלסטינים בכביש 443 ובכביש [בית עווא-דורא](#), שני כבישים המצויים בתוככי הגדה המערבית ויוחדו לשימוש של ישראלים בלבד. במקביל לטיפול המשפטי, אנו מתכננים קמפיין ציבורי בנושא כביש 443, שבמרכזו קומיקס וסרטון אנימציה.

המשכנו בטיפול פרטני במקרים של הצבת חסימות חדשות. בחלק מהמקרים הוסרו החסימות בעקבות התערבות האגודה.

פעילות חינוכית עם סוהרים בבתי כלא ביטחוניים

בשנה האחרונה מקיימת מחלקת החינוך של האגודה פרויקט **תקדימי עם הסגל הבכיר בבתי הכלא הביטחוניים**, שבהם מוחזקים אסירים פלסטינים. מטרת הפרויקט, שהחל ב-2008 לבקשתו של נציב שירות בתי הסוהר, היא לחדד את רגישותם של הסוהרים בשימוש בכוח הרב שיש בידיהם, ולהגביר את אחריותם ואת מחויבותם לזכויות האדם - הן כסוהרים, הן כמפקדים והן כאזרחי המדינה. הפרויקט כולל שמונה השתלמויות, כל אחת מהן בת שלושה מפגשים; ההשתלמויות מתייחסות לסוגיות ולדילמות המיוחדות שעמן מתמודדים הסוהרים ושאר אנשי הצוות, ושנובעות מאופיה המיוחד של אוכלוסיית האסירים. במפגש הראשון דנים המשתתפים בזכויות האדם ממבט אישי; בשני הם לומדים על מצב

זכויות האדם בארץ ועל קבוצות הסובלות מאפליה ומקיפוח. המפגש השלישי עוסק בתפיסת התפקיד של הסוהרים, בדילמות הקשורות לזכויות אדם שבהן הם נתקלים במהלך עבודתם, ובתפקיד המפקד בהנחלת ערכים ונורמות לפקודיו.

ההתנחלויות ופגיעה בזכויות האדם

ההתנחלויות הישראליות בגדה המערבית הן מרכיב משמעותי בפגיעות הקשות שמהן סובלת האוכלוסייה הפלסטינית תחת משטר הכיבוש. בין הפגיעות – הפקעת קרקעות לצורך בניית התנחלויות והרחבתן, לצורך הכשרת תשתיות הנחוצות להן (למשל כבישים) וכחלק מפרויקט גדר ההפרדה; ניצול משאבים נוספים של השטח הכבוש, כגון מים, לצרכי ההתנחלויות; מניעת גישתם של פלסטינים לאדמותיהם החקלאיות, בין כחלק ממערך ההגנה על ההתנחלות ובין בשל חשש מהתקפות מתנחלים נגד חקלאים פלסטינים; ואלימות מתנחלים כלפי פלסטינים וכלפי רכושם.

האגודה לזכויות האזרח ממשיכה לפעול להגנה על זכויות האדם של תושבי השטחים הכבושים.

- **אלימות מתנחלים:** הפצנו **דפי מידע** לפעילים ולפלסטינים תושבי השטחים, המיועדים לסייע להם להתמודד עם התקיפות נגדם; פנינו למשטרת חברון בעניין הימנעות מהפעלת סמכויות על מתנחלים; הגשנו למבקר המדינה סקירה מקיפה בנושא אכיפת החוק בשטחים, והאפליה במערכת אכיפת החוק בין פלסטינים למתנחלים.
- **מניעת גישה לאדמות חקלאיות:** המשכנו לעקוב אחר יישום פסק-הדין החשוב שהתקבל בשנת 2006 בעתירה שהגישה האגודה, ושקבע כי חובת המפקד הצבאי לאפשר ולהבטיח את גישתם של חקלאים פלסטיניים לאדמותיהם. הגשנו מספר תלונות לגורמים שונים בצבא, במשטרה ובפרקליטות, על מניעה בלתי-חוקית של גישה לאדמות.
- התחלנו בשני פרויקטים חדשים. הראשון עוסק **בתכנון ובניה** ומטרתו לצמצם את מספר צווי ההריסה המוצאים נגד מבנים בכפרים פלסטינים בגדה המערבית, ולגרום להכנה ולאישור של תכניות מתאר שיחליפו את התוכניות המנדטוריות ויאפשרו בניה כדן בכפרים פלסטינים והרחבתם. מטרת הפרויקט השני להביא לימימוש מלא של **הזכות למים** של התושבים הפלסטינים בגדה המערבית.

גם כשהתותחים רועמים: המשפט ההומניטרי הבינלאומי

במאות האחרונות הביא פיתוח אמצעי לחימה מודרניים לפגיעה הולכת וגוברת באוכלוסייה אזרחית. כדי להתמודד עם תופעה קשה זו של פגיעה באזרחים, ושל הפיכתם הפסולה של אזרחים למטרה צבאית שניתן לפגוע בה על מנת להשיג הישגים בשטח, החלו במאה שעברה אישים וארגונים לעצב נורמות מחייבות של ניהול מלחמות. נורמות אלה, שמטרתן לאזן בין זכויות האדם לבין אינטרסים צבאיים, עוגנו באמנות בין-לאומיות בדבר זכויות אדם בעת מלחמה, המוכרות כ"משפט ההומניטרי הבינלאומי".

האגודה לזכויות האזרח הציבה לעצמה כמטרה **להעלות למודעות הציבורית** את המשמעויות הקשות של פגיעה באוכלוסייה אזרחית במהלך סכסוכים מזוינים, ואת החובות המוטלות על הצבא למניעת פגיעות כאלה. במסגרת **פרויקט המשפט ההומניטרי הבינלאומי** מציעה האגודה לזכויות האזרח לקהלי יעד מגוונים **פעילויות חינוכיות**, שמטרתן להעמיק את הידע בנושא ולהעניק הזדמנות לביור עמדות ולדין. בין המשתתפים בפעילויות: פעילים חברתיים, סטודנטים, אנשי חינוך, מדריכים בתנועות נוער, אנשי תקשורת, חניכי שנת שירות וחניכים במכינות קדם-צבאיות. הציבור הרחב מוזמן להשתתף **במגוון אירועים ברחבי הארץ** – ימי עיון, כנסים, הרצאות, סרטים ופעילות אמנותית – המתנהלים בעברית ובערבית. מספר דוגמאות מני רבות: קיימנו השנה במכינה הקדם צבאית מעגן מיכאל קורס בהיקף של 9 מפגשים, שכלל גם סיור בירושלים המזרחית, וסדרת פעילויות – הרצאות, סדנאות וסיוורים – בשיתוף עם "ממזרח שמש", המרכז למנהיגות יהודית-חברתית. כמו כן קיימנו השנה כ-10 סדנאות מיוחדות הנוגעות ללחימה בעזה, שבהן נכחו כ-300 משתתפים, וסדרת מפגשי דיון פתוחים לקהל, בשיתוף מרכז שוויץ לחקר סכסוכים, תחת הכותרת "ידיעה, שתיקה ומעשה בסכסוכים בחברה הישראלית". לאחר כל פעילות, וביתר שאת במהלך המלחמה בעזה, הגיעו לאגודה בקשות רבות לפעילות ושאלות בנוגע לאסור ולמותר בעתות מלחמה, המוכיחות כי חלקים גדלים בציבור הישראלי רואה את האגודה כמקור **ידע והדרכה** בתחום.

כרזה בנושא המשפט ההומניטרי הבין-לאומי. עיצוב: חן בומזה

האגודה מקיימת זו השנה השנייה **תוכנית הכשרה מקיפה וייחודית** לפעילים/ות בארגוני החברה האזרחית, שבה רוכשים הפעילים ידע תיאורטי (כולל הרצאות מפי מומחים ונציגי צבא וסיוורים בשטח) בנושא המשפט ההומניטרי וכלים להפצת פעילות חינוכית והסברתית בנושא ולהתמודדות עם דילמות העולות מהקהל הישראלי. השנה גם התנדבו בפרויקט המשפט ההומניטרי שלושה מלגאים מבית המדרש המשותף לארגון שומרי משפט – רבנים לזכויות האדם ול"בית הלל" באוניברסיטה העברית. המלגאים בחנו סוגיות של הגנה על אזרחים בטקסטים מוקדמים ביהדות ובאסלאם ועיבדו אותם למערך חינוכי. החומרים יסייעו לנו להנגיש את פעילותנו גם לציבור מסורתי ודתי.

הציבור מוזמן: חינוך לזכויות האדם וקשר עם הציבור

החברה הישראלית מורכבת ממגוון קבוצות, המהוות מסגרות של שיוך והזדהות אך גם משסעות ומפלגות אותה. בשנים האחרונות ניכרת עלייה ברמת האלימות בחברה הישראלית מרובת המתחים והמחלוקות, והידרדרות בשיעור התמיכה של הציבור היהודי בישראל בנורמות דמוקרטיות. בחברה כזו חיוני לפעול במרץ לחיזוק היסודות האזרחיים-דמוקרטיים, ולהקניית התפיסה שזכויות האדם הן נחלתם של כל בני האדם.

האגודה לזכויות האזרח פועלת להעמיק את המודעות והמחויבות של כלל החברה הישראלית לזכויות האדם. מגוון הכלים שמפעילה האגודה כוללים פעילות הסברה ודוברות, פעילות חינוכית ענפה בקרב אנשי חינוך, תלמידים ובני נוער, אנשי כוחות הביטחון, עובדים קהילתיים, פעילים חברתיים ועוד; נוכחות אקטיבית ברשת האינטרנט; הפצת דוחות ופרסומים; וכנסים, הרצאות ומפגשים בנושאי זכויות האדם, הפתוחים לקהל הרחב. נציגי האגודה משתתפים באופן תדיר בכנסים ובימי עיון בארץ ובחו"ל, ומרצים על מצב זכויות האדם בישראל בתחומי פעילותם ועל פעילות האגודה. מאמץ מיוחד מושקע בהעמקת הקשר עם הציבור הערבי ועם הציבור דובר הרוסית בישראל, כדי להגביר את נגישותן של אוכלוסיות אלה למידע על זכויותיהן ולכלים שיסייעו להן לממשן.

פיתוח משאבים וקשרי קהילה בישראל

בסוף שנת 2007 השיקה האגודה לזכויות האזרח, לראשונה בתולדותיה, את אגודת הידידים שלה – "ידידים לזכויות האדם". רעיון הקמת אגודת הידידים נולד מתוך רצון לקרב לאגודה לזכויות האזרח אנשים ונשים מקרב השדרה המרכזית של החברה, התרבות והכלכלה, בעלי זיקה לעמדותיה של האגודה ולתכני פעילותה. מעבר לתמיכה הכלכלית באגודה, מטרתה של אגודת הידידים לשדר מסר המדגיש את חיוניותן של זכויות האדם ואת חשיבותן לחוסנה המוסרי-חברתי של הדמוקרטיה בישראל. מאז התקיימו מספר מפגשים של אגודת הידידים, וחלק מהידידים כבר הספיקו לתרום מכישוריהם ומקשריהם לטובת פעילות האגודה.

צילום: שירה ברויאר

בסוף נובמבר 2008 קיימה האגודה לזכויות האזרח קונצרט קאמרי לציון 60 שנה להכרזת האו"ם בדבר זכויות האדם, שכל הכנסותיו קודש לקידום זכויות האדם בישראל. שתי חברות אגודת הידידים, שירה ברויאר ואתי קני, סייעו בהפקת הקונצרט, שבו הופיעה בהתנדבות השלישייה הישראלית: מנחם ברויאר, כינור; רוגלית ישי, פסנתר; והלל צרי, צ'לו. באירוע נכחו חברי הנהלת האגודה, ידידיה ותומכים נוספים. באפריל 2009 התקיים בכפר שמריהו מפגש התרמה ייחודי, שבמרכזו סדנת בישול. את הסדנה תרם והנחה ארז קומרובסקי, השף והאופה ומייסד לחם ארז, חבר באגודת הידידים. במהלך השנה נהנינו גם מסיועם ומתמיכתם המקצועית של ידידים נוספים, ביניהם העיתונאית יעל דן, הפרסומאים יוסי למל ויוסי כהן, והאדריכל יואב מסר.

אנו מבקשים להודות מקרב לב לכל מי שתרמה, לקח/ה חלק וסייע/ה בפעילות האגודה.

הקו החם לפניות הציבור

מתנדבת פניות הציבור ופונה בדוכן זכויות האדם ברמלה, במסגרת שבוע זכויות האדם 2008. צילום: מירה קרצר

כ-25 מתנדבות ומתנדבים בשלושת משרדי האגודה – בירושלים, בתל אביב ובחיפה – מאיישים את הקו החם ומספקים מענה לפניות הציבור חמישה ימים בשבוע, בעברית, ערבית ורוסית ואנגלית. בשנה החולפת הגיעו לקו החם כ-3,500 פניות, רובן בטלפון או דרך אתר האגודה. הנושאים המובילים היו בעיות מול משרד הפנים וזכויות עובדים ומובטלים. כמו כן טיפלו בפניות רבות של אסירים ושל אנשים המאושפזים בכפייה, ובתלונות רבות על הפרת הזכות לשוויון. נושא נוסף שהעסיק אותנו רבות היה נושא הפרטיות, ובפרט פרסום פסקי דין באינטרנט ומאגרי המידע הביומטריים במקומות עבודה.

במהלך השנה עשו רכזי פניות הציבור, המלווים את המתנדבים, מאמץ מיוחד להתאים את המענה הניתן בקו החם לאירועים האקטואליים, ו"לצאת" אל הציבור. כך, למשל, במהלך שבוע זכויות האדם בחודש דצמבר 2008 הקימה האגודה **דוכנים לקבלת פניות ציבור** בשוק ובקניון בעיר רמלה, בשיתוף ש.ל.ל. רמלה והנוער העובד והלומד; במהלך הירי על יישובי הדרום והלחימה בעזה בינואר 2009 הפעילה האגודה, בשיתוף שתי"ל בדרום והמרכז לפלורליזם יהודי, **קו פתוח למתן מידע וייעוץ לתושבי הדרום**, בשפות עברית, ערבית, רוסית, טיגרית ואמהרית. לאחר תום הלחימה הפעיל צוות פניות הציבור לחץ מתמשך על ההסתדרות ועל משרד האוצר, עד לגיבוש הסכם בדבר **תשלום שכר לעובדים שנפגעו** במהלך מבצע "עופרת יצוקה".

תקשורת

צוות הדוברות של האגודה לזכויות האזרח מקיים פעילות אינטנסיבית מול התקשורת הישראלית – בעברית, בערבית וברוסית, ומול התקשורת הזרה, כדי להבטיח שסוגיות הנוגעות לזכויות האדם בישראל יגיעו לסדר היום הציבורי. פעילות זו כוללת כתיבה והפצה של הודעות לעיתונות; שליחת מסרים, עדכונים ותגובות על אירועים אקטואליים לעיתונאים; העברת חומר ומידע בנושאים שונים; פיתוח קשרים מעמיקים וארוכי טווח עם כלי תקשורת מובילים; ויזימה של כתבות עומק באמצעות תדרוך אישי ומעמיק של עיתונאים ועריכת סיוע לאנשי תקשורת. עובדי/ות האגודה וחברי/ות הנהלתה מופיעים באופן תדיר בתקשורת, ומפרסמים מאמרי דעה בעיתונות. הכתובה ובאינטרנט בארץ ובעולם. פעילות האגודה נחשפת בתקשורת הכתובה והאלקטרונית כמעט יום-יום. שיתוף הפעולה עם התקשורת מסייע להעלות לסדר היום הציבורי נושאים שונים, ולעיתים גם לפתור בעיות פרטניות של פונים שהאגודה מטפלת בעניינם. דוגמה להשפעתה של האגודה על השיח הציבורי היא, למשל, מאמרי המערכת בעיתון "הארץ" **ביום זכויות האדם הבינלאומי** וביום **ירושלים**, ששאבו את השראתם מדוחות שפרסמה האגודה.

צילום: מירה קרצר

האגודה ברשת

האגודה לזכויות האזרח משקיעה מאמץ מיוחד בשמירה על קשר עם קהילת הגולשים באינטרנט. **אתר האינטרנט** של האגודה, בעברית, ערבית ואנגלית, מתעדכן באופן שוטף. **הידיעונים** האלקטרוניים של האגודה, גם הם בשלוש השפות, מופצים בקביעות לאלפי מנויים. **קבוצת האגודה באתר פייסבוק** מונה מעל 2,000 חברים, ולאחרונה **הצטרפה** האגודה גם לרשת החברתית **טוויטר**. נציגי/ות האגודה מפרסמים **בלוגים**, ומשתתפים מעת לעת בפורומים ברשת, ועונים על שאלות הגולשים בנושאים הקשורים לזכויות האדם בישראל. מעת לעת יוצאת האגודה **בקמפיין אינטרנטי**, שמטרתו להעלות למודעות הציבורית ולהגביר את החשיפה של סוגיה הקשורה לזכויות האדם. כך, בשנה האחרונה הפקנו קמפיינים אינטרנטיים, שכללו באגרים, סרטוני פלאש וסרטוני וידאו, בנושאים הזכות לדיוור, זכויות פליטים ומבקשי מקלט, קריאה ליישום המלצות ועדת אור, פגיעה באזרחים במהלך מבצע "עופרת יצוקה", זכויות התושבים בירושלים המזרחית, הגנה על חופש הביטוי, ועוד.

שבוע זכויות האדם: רמלה - עיר של זכויות

בדצמבר 2008 ציינה האגודה לזכויות האזרח את שבוע זכויות האדם, בסימן 60 שנה להכרזת האו"ם בדבר זכויות האדם. במהלך השבוע **פורסם הדוח השנתי של האגודה על מצב זכויות האדם בישראל**, "תמונת מצב", שבחן את מצב זכויות האדם בישראל ובשטחים הכבושים לאור סעיפי ההכרזה. הדוח זכה לחשיפה תקשורתית נרחבת בכלי התקשורת המובילים בעברית, בערבית וברוסית, וכן בתקשורת הבין-לאומית.

את **אירועי שבוע זכויות האדם** בחרה האגודה לקיים השנה בעיר רמלה: עיר מעורבת שבה יהודים וערבים, ותיקים וחדשים; עיר שממוקמת במרכז הארץ, אך מבחינה חברתית-כלכלית נמצאת בפריפריה, מוחלשת ורחוקה מן העין; עיר שמתושביה נמנעות רבות מזכויות האדם. האגודה חברה לפעילות המבורכת של אישים וארגונים ברמלה, העושים יחדיו לשיפור מצב זכויות האדם ולמען חיים מלאי כבוד לתושבי העיר. תחת הכותרת "רמלה – עיר של זכויות" התקיימו במהלך השבוע בעיר **מגוון אירועים פתוחים לקהל**, וביניהם: דוכנים לקבלת פניות ציבור בשוק ובקניון, הרצאות ומפגשים בנושאים כגון זכויות עובדים, זכויות אנשים עם מוגבלות ותכנון ובניה, ועוד. האירוע המרכזי היה **מופע "היפ הופ למען זכויות האדם"**, שבו הופיעו, בעברית ובערבית, הזמרת **מירה עוואד** והראפרים המובילים **DAM, סאז, סגול 59, כהן@מושון, קוואמי, קוטג' וקאשי**. כל האמנים השתתפו בהופעה בהתנדבות, ביוזמה ובניצוח של **הראפר סאז (סמאח זקות)**. במהלך האירוע העניקה האגודה לזכויות האזרח את **אות זכויות האדם על-שם אמיל גרינצווייג**, ל"שוברים שתיקה" ולתוכנית לזכויות פליטים באוניברסיטת תל אביב. כמו כן התקיים בעיר **סיור לעיתונאים**, שבעקבותיו פורסמו כתבות בנושא.

מירה עוואד מופיעה באירוע המרכזי של שבוע זכויות האדם 2008 ברמלה. צילום: מייק הורטון

שבוע זכויות האדם ברמלה זימן **מפגשים חינוכיים מרתקים עם קבוצות מגוונות** מהעיר, ביניהן קבוצת נוער יהודי-ערבי, קבוצת פעילים מהעדה האתיופית, הנפגשות ופועלות במתנ"ס המקומי, ועובדים סוציאליים המטפלים במכורים לסמים ואלכוהול – יהודים, נוצרים ומוסלמים – ובבני משפחותיהם. כמו כן ערכה האגודה מפגשים בנושא זכויות האדם לכל החניכים בקורסים של שירות בתי הסוהר, ואת השבוע חתם "ערב המפקד" בבית הספר של השב"ס, בנוכחות נשיא האגודה סמי מיכאל.

כמדי שנה הפיקה האגודה **כרזה מיוחדת לציון יום זכויות האדם הבין-לאומי**, בעברית ובערבית, המיועדת למוסדות חינוך. גם הכרזה עמדה בסימן 60 שנה להכרזה, והיא כללה 15 קריקטורות המתארות סיטואציות שונות מהארץ ומהעולם ומעוררות דיון בשאלות של זכויות אדם. לכרזה צורף **מדריך למורה**, גם הוא בשתי השפות, המציע דרכים שונות לעבודה חינוכית באמצעות הכרזה. הכרזה והמדריך הופצו בכ-10,000 עותקים לבתי ספר, תנועות נוער ומתנ"סים, בשיתוף פעולה עם משרד החינוך, שעודד את המורים להשתמש בחומרים. הכרזה והמדריך זכו לתגובות נלהבות מאנשי חינוך.

מתוך סרטון אנימציה של האגודה. יוצר: יוני גודמן

לציון שבוע זכויות האדם הפיקה האגודה לזכויות האזרח גם **סרטון אנימציה**, שיצר יוני גודמן ("ולס עם בשיר"). הסרטון, שהופק בעברית ובערבית, מציג באופן קליל והומוריסטי את מגוון זכויות האדם שבו מטפלת האגודה. נוסף על כך הפיקה האגודה שלושה **תשדירים** קצרים, בעברית ובאנגלית, שמטרתם העלאת המודעות להכרזת האו"ם בדבר זכויות האדם,

ולזכויות האדם בכלל. הסרטון והתשדירים הופצו בתפוצה רחבה – במיילים, בידעוני האגודה בשפות השונות ובאתרי אינטרנט. במהלך שבוע זכויות האדם גם השתתפו נציגי האגודה ב**פורומים** באתר ynet וענו על שאלות גולשים בנושאים פרטיות בעבודה, שוויון וזכויות האדם בשטחים הכבושים.

מערכת החינוך

האגודה לזכויות האזרח פועלת במערכת החינוך העברית והערבית בהתאם לתפיסה, שעל מערכת החינוך לשמש דוגמה להתמודדות ראויה עם שונות מכל סוג. הטמעת שפת זכויות האדם בשיח הבית-ספרי, והענקת מקום מרכזי לזכויות האדם בכל תחומי הלימוד ובחיי בית הספר, מהוות בסיס לפיתוח ולהפנמה של ערכים דמוקרטיים, ובראשם תפיסה של כבוד לזכויות האדם בכלל ולזכויות של קבוצות מיעוט בפרט, ומחויבות מעשית להגנה עליהן.

צילום: מירה קרצר

בשנה האחרונה קיימה מחלקת החינוך של האגודה עשרות פעילויות במערכת החינוך העברית והערבית. **בהרצאות, בדיונים ובסדנאות** נטלו חלק אלפי אנשי ונשות חינוך, תלמידים, תלמידות ובני נוער. בחודש יוני 2008 קיימה האגודה, בשיתוף עם מרכז דראסאת ובית

הספר היסודי א' בעילוט, **יום עיון** פתוח לציבור בנושא חינוך לזכויות אדם בחברה הערבית, שבו השתתפו עשרות אנשי חינוך, מורים ומנהלים. בחודש מאי 2009 קיימנו בכפר כסייפה שבנגב **יום עיון** בנושא האתגרים בחינוך לזכויות אדם בחברה הערבית בנגב, בהשתתפות אנשי חינוך וציבור.

צוות מחלקת החינוך של האגודה שוקד על **פיתוח תוכניות לימודים** המתייחסות למועדים בלוח השנה, לאירועים אקטואליים ולקהלי יעד ייחודיים. מחלקת החינוך עוסקת גם בפעילות מול גורמים בכירים במערכת החינוך, במטרה להעמיק את מחויבותה לנושא זכויות האדם.

"ילדים מצירים זכויות אדם"

זו השנה השביעית מקיימת האגודה את **פרויקט "ילדים מצירים זכויות אדם"** במערכת החינוך הערבית. הפרויקט כולל עבודה חינוכית מתמשכת עם מורים, מתחילת שנת הלימודים, בנושא חינוך לזכויות אדם באמצעות אמנות. בהמשך עובדים המורים עם התלמידים על יצירות בנושא זכויות האדם, בסיוע ההדרכה שהם מקבלים מהאגודה, והפעילות מגיעה לשיא בשבוע זכויות האדם בדצמבר: כל בית ספר מקיים פעילויות מיוחדות לתלמידים, להורים ולקהילה, ומציג ציורים שציירו הילדים בנושא זכויות האדם. השנה השתתפו בפרויקט כ-600 תלמידים מ-16 בתי ספר ערביים מכל רחבי הארץ – הנגב, ירושלים, המשולש והצפון.

צילום: מלאני טקפמן

מתוך הציורים נבחרו 36 ציורים (כמספר שנותיה של האגודה) שהוצגו בתערוכה הארצית, ומתוכם נבחרו הזוכים. פתיחת התערוכה הארצית צוינה באירוע חגיגי שהתקיים ברמלה במסגרת אירועי שבוע זכויות האדם בחודש דצמבר 2008. באירוע נכחו כ-400 אישה ואיש – תלמידים/ות, מורים/ות, בני משפחה והציבור הרחב.

פרויקט "ילדים מצירים זכויות אדם" הוא **הגדול ביותר מבין תוכניות החינוך לזכויות האדם המופעלות במערכת החינוך הערבית**, והוא זוכה להצלחה רבה בקרב המורים/ות והתלמידים/ות. האגודה מתכננת **להרחיב את הפרויקט** לבתי ספר ערביים נוספים ולמערכת החינוך העברית.

הכשרת מורים לאזרחות

כחלק מתוכנית משרד החינוך להכניס את לימודי האזרחות לתוכנית הלימודים בחטיבות הביניים, נבחרה השנה האגודה למלא **תפקיד משמעותי בהכשרת מורים לאזרחות** בחטיבות הביניים. האגודה **פיתחה תוכנית מיוחדת** למורים/ות אלה, מתוך הכרה בכך שהם יכולים/ות להשתמש בהשפעה שבידיהם כדי לחנך תלמידים לדמוקרטיה ולמעורבות אזרחית. מטרת התוכנית לסייע למורים/ות לקשר את נושא זכויות האדם לאירועים אקטואליים ולתחום שאותו הם מלמדים בצורה נכונה. בשנת הלימודים תשס"ט (2008-9) התקיימו 3 השתלמויות במגזר הערבי ואחת במגזר יהודי, ובהן השתתפו עשרות מורים/ות. כמו כן הצטרפו נציגי האגודה לצוות המומחים באתר לימודי האזרחות של משרד החינוך, כדי לתת מענה לשאלות תלמידים ומורים בענייני זכויות אדם.

מנהיגי העתיד

בשנה החולפת הרחיבה מחלקת החינוך של האגודה את קהלי היעד שאיתם היא עובדת, והחלה לפתח תוכניות עבור **צעירים ובני נוער**. לנוכח המחקרים והסקרים המצביעים על התפשטות דעות גזעניות ולא דמוקרטיות בקרב הדור הצעיר, האגודה רואה חשיבות רבה בעבודה עם שכבת גיל זו. השנה הפעלנו לראשונה **תוכנית חינוכית המיועדת לבני ובנות נוער בשנת שירות**. בתוכנית משתתפים כ-80 בני נוער הפועלים במסגרת עמותת אלון ב-6 קומונות של בני ובנות שנת שירות ברחבי הארץ: בלוד, בבאר-שבע ויבנה, בירושלים, בתל אביב ובת ים, בחדרה ובחצור. כל בני הנוער מתנדבים/ות בבתי ספר ובמסגרות של חינוך פורמלי ולא פורמלי בישובים אלה.

מטרת הפעילות היא להפוך את בני הנוער לאזרחים/ות מודעים/ות יותר לנושא זכויות אדם ולאקטיביסטים, ולשלב את תפיסת זכויות האדם בתודעתם המתגבשת. התכנים מגוונים ומעניינים: החל בשוויון (באמצעות מקרה מבחן של ועדות קבלה בישובים), דרך חופש הביטוי (סביב דיכוי המחאה בתקופת מבצע "עופרת יצוקה"), זכויות אדם בעיתות מלחמה (בתקופת המתקפה בעזה וכהכנה לקראת גיוסם לצה"ל), זכויות חברתיות לכלליות, זכויות עובדים (באחד במאי), פמיניזם ומגדר וכלה באקטיביזם ובשינוי חברתי.

צילום: מירה קרצר

מנזקים לבעלי זכויות

רבים מהעובדים/ות בשירותים החברתיים – עובדים סוציאליים, עובדים קהילתיים, פקידי סעד, פעילי שכונות, קציני מבחן, רכזי קליטה ועוד – נמצאים בקשר יום-יומי עם אנשים שזכויותיהם מופרות או לא ממומשות. בעלי/ות תפקידים אלה מרכזים בידיהם כוח רב להשפיע על חייהם ועל גורלם של אנשים. האחריות המוטלת עליהם מחייבת אותם לעשות שימוש זהיר בכוחם המקצועי ובמנדט החברתי שניתן להם, ולשמור על כבודם של לקוחותיהם ועל זכותם לקבל החלטות לגבי חייהם.

הפעילות החינוכית של האגודה לזכויות האזרח בקרב העובדים/ות בשירותים החברתיים חותרת לשינוי תפיסתם את ציבור הלקוחות מ"נזקים" ל"בעלי זכויות". בשנה החולפת השתתפו בסדנאות שערכה מחלקת החינוך של האגודה ברחבי הארץ עשרות עובדות ועובדים בשירותים החברתיים, ממגוון מקצועות. הסדנאות עסקו בעמדות האישיות של העובדים, בדילמות מוסריות שמזמן להן/ם התפקיד ובכוחם ומחויבותם לפעול לקידום זכויות האדם של לקוחותיהם.

תרומות ומענקים

פעילות האגודה לזכויות האזרח מתאפשרת הודות לתרומתם של יחידים/ות ושל קרנות, בישראל ובחו"ל.
[הקרן החדשה לישראל](#) היא התומכת העיקרית באגודה, ועל כך שלוחה לה תודתנו החמה.
להלן כמה ממקורות התמיכה העיקריים של האגודה:

The Jacob and Hilda Blaustein Foundation
The British Foreign and Commonwealth Office
Christian Aid
The Naomi and Nehemia Cohen Foundation
Diakonia
Embassy of the Netherlands
The Lois and Richard England Family Foundation
Evangelischer Entwicklungsdienst (EED)
The Ford Foundation
Forward Association
Foundation for Population, Migration and the Environment
The Humanitarian Trust
Kerkinactie
The Norwegian Embassy
Oxfam Great Britain
Oxfam Novib
Samuel Sebba Charitable Trust
Spanish Cooperation Office
War Child Holland

האגודה זוכה לתמיכה גם מקרנות ומיחידים/ות המבקשים להישאר בעילום שם.
ברצוננו להביע כאן את תודתנו הכנה לכל חברינו, תורמינו ותומכינו, אשר בזכות נדיבותם/ן ומחויבותם/ן לשמירה על זכויות האדם מתאפשרת פעילותנו.

חברות באגודה לזכויות האזרח משמעותה לקחת חלק במאבק למען זכויות אדם, שוויון וצדק חברתי בישראל. החברות באגודה היא דרך לבטא את התמיכה האישית בערכים למענם האגודה נאבקת והיא ביטוי של לקיחת אחריות על בנייתו של עתיד צודק, שוויוני וטוב יותר. ישראלים/ות – יהודים וערבים – החברים באגודה לזכויות האזרח בישראל מבטאים/ות בכך את הערכים שלהם כבני אדם ואת הדרך האזרחית לגלות מעורבות חברתית. לאגודה מסורת דמוקרטית ארוכת שנים; כך, יכולים החברים/ות באגודה לבחור ולהיבחר למוסדותיה. ערוצים נוספים למעורבות שוטפת בפעילות האגודה הם באמצעות [תרומות](#) (כל תרומה לאגודה מוכרת לצרכי מס), התנדבות, רשתות חברתיות ([פייסבוק](#), [טוויטר](#)) וקבלת [ניוזלטר](#) חודשי במייל. על פי החוק, החברות באגודה מתאפשרת כבר מגיל 17.

מזדהים עם מטרת האגודה? מעל גיל 17?

[הצטרפו](#) עכשיו לאגודה לזכויות האזרח בישראל

והיו חלק מהמאבק של כולנו למען זכויות האדם, דמוקרטיה אמיתית וישראל שוויונית.

הישגי האגודה

במהלך 37 שנות קיומה רשמה האגודה שורה של הישגים מרשימים, שהפכו לאבני דרך במאבק על קידום זכויות האדם בישראל. בין הישגי האגודה בעשור האחרון (חלקם בשיתוף עם ארגונים עמיתים) – רשימה חלקית ולא ממצה:

- ביטול סעיף בתקנון אוניברסיטת בן-גוריון, שאסר על סטודנטים לקיים הפגנות בנושאים פוליטיים או שנויים במחלוקת (2008)
- ביטול מרכז לשירותי ניקיון בעיריית בת ים, שהתבסס על אומדן גרעוני (2008)
- פרסום דוח מקיף הסוקר את הפרות הזכות לדיור בישראל (2008)
- ביטול הצעות עבודה מפלות בלשכת התעסוקה (2008)
- פרסום נהלי מינהל האוכלוסין במשרד הפנים (2007)
- חיוב שירות בתי הסוהר לספק מיטה לכל אסיר (2007)
- ביטול צו שאסר על ישראלים ועל אזרחים זרים להסיע ברכבם תושבים פלסטינים בשטחים (2007)
- קביעת רף מינימום למכרז אבטחת מוסדות החינוך בישראל (2007)
- איסור על אפליה בקבלה לסמינרים חרדיים בשל מוצא (2006)
- פרסום החלטות הוועדות הדנות בשחרור מוקדם של אסירים (2006)
- רישום נישואין של בני זוג מאותו המין שנעשו בחו"ל ("בג"ץ נישואי טורונטו", 2006)
- חיוב המדינה לבטל את "הסדר הכבילה" שכבל מהגר עבודה למעסיק ספציפי (2006)
- פרסום דוח מקיף בנושא זכויות עובדים והפרתן (2006)
- חיוב הצבא לאפשר ולהבטיח את גישתם של חקלאים פלסטיניים לאדמותיהם (2006)
- קמפיין ציבורי בנושא אחריות מעסיקים לעובדים שהם מעסיקים באמצעות קבלן (2006)
- חשיפת פרטי המכרז הראשון להפרטת בית סוהר (2005)
- איסור על שימוש באזרחים פלסטינים כ"מגן אנושי" (2005)
- מתן קיצבת שארים מהביטוח הלאומי גם לבן זוג מאותו המין (2005)
- קביעת קריטריונים למתן מעמד לילדי מהגרי עבודה שגדלו בישראל (2005)
- חיוב רשות מקומית לאפשר שימוש במתקניה הציבוריים להבעת דעות שונות, ובכלל זה דעות פוליטיות (2005)
- מתן אפשרות למועמדים לגירוש להיפגש עם עורכי-דינים בנמל התעופה (2005)
- איסור על רשויות ציבוריות לפסול מועמדים לעבודה בשל גילם (2004)
- ביטול פקודת העיתונות (2004)
- הכרה – לראשונה בישראל – בכפר בדואי בנגב (2004)
- קמפיין ציבורי בנושא תוואי גדר ההפרדה (2004); עתירות נגד תוואי הגדר באזורים שונים, שבחלק מהמקרים הובילו לשינויים בתוואי ולצמצום הפגיעה בזכויות האדם של התושבים הפלסטינים; פירוק קטע קיים בגדר ההפרדה (2005); פירוק גדר פנימית בדרום הר חברון (2007)
- פרסום דוח על הפרת זכויות אדם בידי מינהל האוכלוסין (2004)
- מספר עתירות שהביאו לעיגון זכותם של אסירים ועצורים להיפגש עם עורך דין (2004)
- פטור ממס שבח וממס רכישה בהעברת זכויות בדירה מבן זוג אחד למשנהו (2004)
- צמצום הפגיעה בפרטיות בהעברת מידע ממרשם האוכלוסין (2004)
- עתירה לביטול חוק ההסדרים (2004) ופעילות נגד הגזרות החברתיות הנכללות בחוק ההסדרים מדי שנה
- הסרת מחסומי משטרה שהוצבו סביב שכונות ערביות בלוד (הוגשה 2004)

- מתן פיצוי של עשרות אלפי שקלים לעובדת שהופלטה בשכר לעומת עמיתיה הגברים (2003)
- עתירה נגד הקיצוץ החד בגמלאות הבטחת ההכנסה, שעוררה דיון ציבורי נרחב בנושא ("בג"ץ הקיום בכבוד", 2003)
- חיבור בתים לחשמל בשכונת ברבור בעכו (2003)
- ביטול הוראות שאיפשרו להחזיק עצור פלסטיני במשך 12 יום ללא ביקורת שיפוטית, ולהחזיק עצור מעל ארבעה ימים בלי לקיים בירור ראשוני בעניינו (2003)
- חיוב העריות בערים המעורבות שכל השילוט העירוני בתחומן יהיה גם בערבית (2002)
- חיוב המדינה לנהוג העדפה מתקנת כלפי מועמדים ערבים, גם בהעדר הוראת חוק מפורשת (2001)
- עתירה שהביאה להקמת מרפאות טיפת חלב נוספות בירושלים המזרחית (2001)
- הסדרת ביטוחי בריאות למהגרי עבודה וילידיהם (2000-2001)
- פרסום דוח מעקב אחר יישום חוק המעצרים בידי המשטרה ובתי המשפט (2000)
- מתן פיצויים על אפליה בעבודה בשל לאום (2000, 2006)
- ייזום חוק איסור הפליה במוצרים, בשירותים ובכניסה למקומות ציבוריים (2000)
- פרסום פקודות שירות בתי הסוהר (2000)
- איסור אפליה בהקצאת קרקע המדינה בין יהודים לערבים ("בג"ץ קעדאן", 2000)
- רישום אימוץ לסבי שנעשה בחו"ל ("בג"ץ ברנר-קדיש", 2000)
- עתירה בדרישה להקמת מרפאות בכפרים הבדואים הלא מוכרים בנגב (2000)
- פרסום רשימת הגופים הנתמכים ע"י משרד הפנים (2000)
- איסור על השימוש בעינויים בחקירות השב"כ ("בג"ץ הטלטולים", 1999)
- חיוב עיריית ירושלים לסבסד קייטנות באופן שוויוני (1999)
- השוואת תנאי המעצר של חיילים לאלה של אזרחים (1999)
- מתן אפשרות לתליית שלטים פוליטיים על מרפסות פרטיות (1999)
- קביעת הליך ביקורת שיפוטית על מעצר זרים השוהים שלא כדין (1999)
- עתירה נגד אפליית אזרחים ערבים בסיוע בשכר דירה (1999)

וגם: קיום אלפי סדנאות, הרצאות והשתלמויות לקהלי יעד נבחרים, ומאות כנסים, ימי עיון ואירועי תרבות הפתוחים לקהל הרחב; הטמעת יום זכויות האדם במערכת החינוך; קידום חקיקה בתחום זכויות העובדים; פרסום דוח שנתי מקיף וייחודי הסוקר את מצב זכויות האדם בישראל; פיתוח, הפקה והפצה של חומרים חינוכיים; שותפות פעילה במגוון פורומים וקואליציות ארגוניים לקידום מטרות משותפות; וטיפול באינספור מקרים פרטניים, שבהם אולי לא יצרנו תקדימים ולא זכינו לכותרות, אבל עזרנו למי שפנו אלינו בבעיות כאובות במתן מידע, בהכוונה, וכשהיה צורך - גם במאבקים מול הרשויות או המעסיקים. עבור כל אחד ואחת מהם, ועבורנו באגודה לזכויות האזרח, ההישג ה"קטן" הוא עולם ומלואו.

האגודה לזכויות האזרח – הנהלה, צוות ומתנדבים

נשיא האגודה: סמי מיכאל

הנהלה

עו"ד דורי ספיבק (יו"ר), ד"ר האלה אספניולי, ניצן הורביץ (עד 2/09), ד"ר עאדל מנאע, ענת סרגוסטי, עו"ד יפעת עובדיה, עו"ד דורי פינטו, הרב בני פרל, עו"ד עמרי קאופמן, שרה קרמר, ורה רייזר (עד 6/08), אורנה שם טוב, עו"ד גלעד שר.
ועדת ביקורת: עו"ד גרמי בנימין, יואב בר, עו"ד ישי שנידור.

צוות

מטה

חגי אלעד - מנכ"ל

עו"ד רחל בנזימן - מנכ"לית (עד 6/08)

נעמה ידגר - מנהלת אדמיניסטרטיבית

ויקטור לדרפרב - מנהל כספים

מחלקת פיתוח משאבים ופעילות בין-לאומית

גילה אורקין - מנהלת

מלאני טקפמן - רכזת תקשורת חוץ ופיתוח

משאבים

רונית סלע - רכזת תקשורת חוץ

סמדר סרנה - רכזת פיתוח משאבים בישראל

המחלקה המשפטית

עו"ד דנה אלכסנדר - מנהלת

עו"ד דן יקר - היועץ המשפטי

עו"ד שרון אברהם-ויס - זכויות חברתיות (עד

11/08)

נורה אשקר - מתמחה

עו"ד סוניה בולוס - זכויות נשים (עד 6/08)

עו"ד עאוני בנא - שוויון זכויות לאוכלוסיה הערבית

משכית בבדל - מתמחה

עו"ד גיל גן-מור - זכויות חברתיות, הזכות לדיון

עו"ד נסראת דקואר - זכויות האדם בשטחים

הכבושים

עו"ד לימור יהודה - זכויות האדם בשטחים

הכבושים

אסף כהן - מתמחה (עד 2/09)

עו"ד אשרת מימון - זכויות מובטלים

עו"ד לילה מרגלית - זכויות בהליך הפלילי

עו"ד טלי ניר - ירושלים המזרחית

חסיב נשאשיבי - רכז שטח, ירושלים המזרחית

(עד 8/08)

עו"ד נסרין עליאן - ירושלים המזרחית

פיראס עלמי - רכז פניות ציבור - זכויות האדם

בשטחים הכבושים

מיכל פומרנץ - מתמחה

עו"ד אבנר פינצ'וק - פרטיות, חופש הביטוי

עו"ד מיכל פינצ'וק - הפרטה

עו"ד עודד פלר - הגירה, אזרחות ותושבות

עו"ד באנה שגרי-בדארנה - זכויות הבדואים

בכפרים הבלתי-מוכרים (עד 6/08)

יותם שלמה - מתמחה (עד 2/09)

מחלקת חינוך

שרף חסאן - מנהל

דובית אטר - מנהלת (עד 6/08)

לילך בר - רכזת פעילות בתחום הקהילה

סלאם דיאב - רכז פרויקט ילדים מצעירים זכויות

אדם

נועה זנדבנק-רהט - רכזת חינוך עברי (עד 7/08)

נידאא ח'לילייה-ח'טיב - חינוך ערבי

סלמאן נסר - רכז חינוך ערבי

שלומי סרגוסי - רכז חינוך עברי (עד 8/08)

רוז עאמר - רכזת קבוצת פעילים בכפר קאסם

נגה עיני - רכזת חינוך בקרב בני נוער וצעירים

עודד ציפורי - רכז פעילות בכוחות הביטחון וחינוך

עברי

קארין זאוי-לווינשטיין - רכזת קבוצת פעילים

בירוחם

המחלקה לפעילות ציבורית ולהסברה

מרים לידור - מנהלת (עד 4/08)

רמי אדוט - רכז פניות הציבור, ירושלים ורכז

פרויקט הזכות לבריאות

עו"ד דבי גילד חיו - רכזת קידום מדיניות

טל דהן - מנהלת מרכז המידע

אלאא יוסף - רכזת פעילות ותקשורת באוכלוסיה

הערבית

נרית מוסקוביץ - דוברת

הדר נמיר - מנהלת פניות הציבור הארצית

אליף סבאג - רכז פניות הציבור, חיפה, ועובד

שטח, שוויון זכויות לאוכלוסיה הערבית/אהוד עוזיאל

- רכז סדנאות בתוכנית המשפט ההומניטרי הבין-

לאומי

רונית פיסו - מנהלת תוכנית המשפט ההומניטרי

הבין-לאומי

ולדיק קרסקין - רכז פעילות ותקשורת באוכלוסיה

הרוסית

צוות מינהלי

שרית אליה - מזכירות, ירושלים

אורי אלכסנדר - רכז מחשוב

מהא חסון אבו עאסי - מזכירות, חיפה

עפרה טלקר - מזכירות, תל-אביב

רון עובדיה - תחזוקה, ירושלים

אורית רוזובסקי - מזכירות, ירושלים

מנחות/ים

מוניר אבו עראר, ורדית אבידן, אורנה אטלס, מיכל אילן, חגי בר, איילת גונדר, יואב הולן, שלי הופמן, שרה הלפרין, מיכל הרט, איילה ולודבסקי, לובנה חאמד זחלאוי, נאדר חג'אזי, אבינועם כהן, עבד אל-קאדר כנעאני, תמי לביא, אבי מנקס, טלי מרקוס, איתן סלונים, נביל סמור, איריס צור, תמי קצביאן, אדוה רודוגובסקי, רתם רוזנברג, שרון רזון.

מתנדבות/ים

פעילותה הענפה של האגודה לזכויות האזרח לא היתה מתאפשרת ללא עזרתם של עשרות מתנדבות ומתנדבים מסורים, שחלקם מלווים את האגודה כבר שנים ארוכות. אנו אסירי תודה למתנדבות/ים שפעלו במסגרת האגודה בשנה החולפת – בצוות פניות הציבור, במחלקה המשפטית, במחלקה לפעילות בין-לאומית ובתחומים רבים נוספים:

תמוז אבואלהיג'א, עו"ד ענבר אברמוביץ, רואן אגבריה, משה אוסטובסקי*, סוהייר אסעד, עו"ד רחלה אראל, עו"ד מוטי ארד, עו"ד הלל ארצי, יוליה אתינגוף, שני בוינג'ו, ירדן בלינקי, יעל בן-יהודה, רועי בן משה, צפורה בנאי, עו"ד בועז ברזילי, עו"ד עמית בר-עוז, חיה גלאי, ניר גפנר, אריאלה גרוס-רופא, סלאם דיאב, אביבה דביר, גלעד הלפרין, חדווה הלר, רחל הרצוג, Romina Walloch, חווה זיינפלד, רים חאג' עלי, סיהאם חאמד, עינת חי, רוני חסיס, עו"ד מיכאל טירר, יפה יהודאי, עו"ד מירי כהן (משרד עו"ד אבי חימי), עו"ד מורן כרמון, עמית לביא*, זהבה להבי, Arthur Livingstone, אורנה לנדמן, עו"ד איל מאמו, עו"ד עילית מידן, נעמי מייזל, לילי מלכיאל**, ניצן מנג'ם, יהודית מרקס, הילה ניר, עינת נחמני*, אולגה סטטלאנד, נינה סלבסט, רמי ספקטור, סאלח עבאס, Trillia Fidei-Bagwell, עו"ד אדם פיש, עו"ד יונתן צבי, נגה צימרינג, עו"ד גידי קורן, אתי קני, Mirah Curzer, ג'וש רוזנר, בילאל רומי, עו"ד חגית רימון, עו"ד רם שכטר, דוד שמגר, מאירה שר, אברהם ששון, אורן תמיר.***

* מלגאי/ת "בית המדרש לזכויות אדם" של בית הלל באוניברסיטת תל אביב ורבנים לזכויות אדם
** במסגרת תוכנית עמיתי אברט לצדק חברתי
*** במסגרת פרויקט של האוניברסיטה העברית בירושלים